

№ 45 – 46 (818 – 819)
Снежань 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

Спецвыпуск прысвечаны вынікам гістарычнага конкурсу для моладзі «Па-за кадрам: ад гісторыі сям'і да гісторыі супольнасці 2.0»

Чатыры гады і дзве сотні праўдзівых гісторыяў

Калі ў чэрвені 2017 года гісторыкі, адмыслоўцы з Беларусі, Украіны, Малдовы, Грузіі і Германіі сабраліся ў галоўным офісе Фонду імя Кёрбера ў Гамбургу (ФРГ), яшчэ не ўяўлялася, наколькі будучы праект стане цікавым моладзі, а для некаторых і лёсавызначальным. Перад стваральнікамі конкурсу ў нашай краіне стаялі ключавыя задачы: праз прызму сямейнай гісторыі паглядзець на нешаблонную гісторыю Беларусі сярэдзіны ХХ стагоддзя. І самае галоўнае, зацікавіць 15 – 25-гадовых школьнікаў і студэнтаў гэтай гісторыяй, актывізаваць іх імкненне спазнаваць і здольнасць аналізаваць факты. Так нарадзілася канцэпцыя: выкарыстоўваючы фота з сямейных архіваў, запісаў інтэрв'ю з носьбітамі тагачасных падзеяў і на аснове гэтага падрыхтаваць эсэ і творчую прэзентацыю.

Праекты, скіраваныя на вусную гісторыю, у свой час рэалізаваліся арганізатарамі конкурсу «Па-за кадрам...»: маладзёжным грамадскім аб'яднаннем «Гісторыка» і Прадстаўніцтвам DUVI (Асацыяцыі народных універсітэтаў Германіі) у Беларусі, у тым ліку сумесна. Аднак цяперашні гістарычны конкурс на сваіх мэтах і форме стаў новым прадуктам. Аднаведна патрабавалася яго і рэкламаваць, і ствараць метадалагічную базу, і распрацоўваць крытэрыі ацэнкі, і падбіраць прафесійнае журы.

Вялікую падтрымку ў інфармаванні настаўнікаў (ім было прапанавана стаць куратарамі школьных і студэнцкіх працаў) цягам двух конкурсаў аказалі інстытуты развіцця адукацыі ў абласных цэнтрах і сталіцы. Дзякуючы ім за гэты час адбыліся дзясяткі інфармацыйных сустрэчаў, кожная з якіх – з мноствам пытанняў ад неабыхавых настаўнікаў.

Даведацца пра конкурс можна было на адмыслова створаным інтэрнэт-сайце, старонцы ў Фэйсбуку, а таксама праз прэзентацыі ў нашых сяброў: Гістарычнай майстэрні, музеі-майстэрні Заіра Азгура (дзе адбылася і цырымонія ўзнагароджання пераможцаў першага конкурсу), мінскай бібліятэцы імя Янкі Купалы (тут стартаваў другі конкурс). Удзячныя арганізатары за падтрымку і Нацыянальнаму гістарычнаму музею Рэспублікі Беларусь, які быў адкрыты да нашых прапановаў і толькі праз пандэмію не стаў пляцоўкай для ўзнагароджання сёлетніх пераможцаў, і калегам-журналістам за дзясяткі публікацый і радыё-інтэрв'ю.

Нельга не адзначыць і наша цудоўнае журы. Галіна Верамейчык, Андрэй Мастыка, Марына Малініна, Андрэа Хутэрэр, Алена Грыневіч, Вольга Пеўзнер, Аляксей Братачкін, Уладзімір Пучынскі, Уладзімір Парфянок. Сапраўдныя прафесіяналы, якія не толькі дэталёва ацэньвалі дасланую эсэ, але і былі экспертамі на нашых семінарах. Хаця і іх асноўная праца ў межах конкурсу не была проста. «Праходных» работ пад час абодвух конкурсаў было не больш за 20 адсоткаў. З астатніх 80 – 100 эсэ трэба было выбраць найлепшыя. Ды і арганізатары, вывучыўшы досвед першага конкурсу, гэтым разам імкнуліся выкарыстоўваць новыя прыёмы, тэхналогіі, метадыкі. І гэта дало свой плён: на конкурс прыйшлі цікавыя даследчыя працы, якія праз адно-два фота змаглі адлюстраваць адметныя старонкі жыцця сваякоў у кантэксце ўсёй краіны. Мы атрымалі апроч эсэ яшчэ і творчыя дадаткі: калажы, дакументальныя фільмы, сайты-гісторыі, прэзентацыі. Карацей, дзясяткі гігабайтаў відаў, некалькі соцень фота, многія з якіх увайшлі ў нашы друкаваныя прадукты: зборнік працаў пераможцаў, серыю паштовак, календароў, набор стыкераў.

Але галоўнае, мы атрымалі багата пазітыва, бо неверагодна радасна, калі даведваешся, што ўдзел школьніка ў гэтым конкурсе дазволіў яму ці ёй вызначыцца з абранай спецыяльнасцю, дапамог зблізіцца з бацькамі, пад іншым ракурсам паглядзець на беларускую гісторыю ды і проста задумацца.

*Кастусь АНТАНОВІЧ, Алена ШАНДРАК,
каардынатары конкурсу*

«Па-за кадрам: ад гісторыі сям'і да гісторыі супольнасці»

Вяртанне ў Сталіцу свайго Роду

Усё больш узрастае цікавасць не толькі людзей дарослых, сталага веку, але і моладзі, да гісторыі свайго роду. Заіраюць людзі і ў старыя фотаальбомы, пазнаюць татаў і мамаў маладымі, угадаюць бабуляў-дзядуляў... Але, на жаль, многія здымкі застаюцца не расшыфраванымі – хто на іх, што за падзея, якія абставіны зафіксаваныя. Ведаем гэта і па допісах нашых чытачоў, аўтараў «Краязнаўчай газеты». Таму з цікавасцю далучыліся да асветлення гістарычнага конкурсу для моладзі «Па-за кадрам: ад гісторыі сям'і да гісторыі супольнасці 2.0». І ўсцешыліся, што нямала моладзі імкнецца не проста разглядаць старыя, пажайцельныя, патрэсканыя ці выцвілыя фотакарткі.

Сапраўды, даведацца, што засталася па-за кадрам, – гэта яшчэ і даведацца, якімі былі твае родныя многія дзесяцігоддзі таму, чым жылі, якія працавалі, адпачывалі, што радалася, чым засмучалася... Магчыма, калі б мы ўсе часцей аб гэтым распыталі сваіх старэйшых членаў сям'і, было б больш паразумення між пакаленнямі, не была б настолькі востраю праблема бацькоў і дзяцей.

Умовы конкурсу маюць на ўвазе, што проста падабраць колькі здымкаў і напісаць пра іх

некалькі сказаў – гэтага мала. Арганізатары прапануюць моладзі пагутарыць з тымі, хто на фота, з тымі, хто здольны распавесці, што ж адбылася ў час, калі пстрыкнуў затвор фотаапарата. Гэта зачаткі таго, што называецца «вусная гісторыя». Напрамак гэты цяпер папулярны ў свеце. Дзіва што! – даследчыкі, гісторык атрымлівае гістарычныя факты не з паперы, не з сухой статыстыкі ці дакументаў (што, безумоўна, таксама важна, каб правільна ацаніць развіццё падзеяў, ведаць дакладна – адбылася падзея ці тое некім прыдуманаме), а атрымлівае факты з першых вуснаў, ад жывога ўдзельніка.

І трэці момант, на які арганізатары конкурсу звяртаюць увагу, таксама немалаважны. Супаставіць атрыманыя звесткі з сацыяльным, палітычным, грамадскім становішчам у той час у той мясцовасці. Такім чынам з'яўляецца магчымым аналізаваць, параўноўваць, урэшце – спасцігаць развіццё падзеяў.

Тады становіцца зразумелым – гісторыя не ёсць сухой дысцыплінай, яна – паўсядзёнасць, дае магчымасць спрагназаваць будучыню.

Нас, як газету ад краязнаўства, прыцягвае і гэты аспект у праце школьнікаў, студэнтаў, моладзі. Бо апісваючы побыт

мінулых дзесяцігоддзяў, у эсэ ўдзельнік трапляюць і апісанні звычайна, традыцыйна пэўнага населенага пункта, сустракаюцца мясцовыя словы, тапонімы, мянушкі... Акурат тое, што павінна застацца зафіксаваным, каб не знікнуць у пльні часу.

А яшчэ ўдзельнікі самі са сваімі рэспандэнтамі створаюць мудраслоўі, прыказкі, дэвізы. Калі падводзіліся вынікі першага конкурсу «Па-за кадрам...» (2018 год), своеасаблівым дэвізам можна было назваць словы «Свет аж так змяніўся». Сёлета мы не раз паўтаралі за гераіню аднаго даследавання не менш мудрае: «Сталіца там, дзе ты жыўеш».

То працягвайце даследаваць сваю сталіцу, цэнтр, адкуль пачаўся ваш род!

*Уладзімір ГІЕП,
галоўны рэдактар
«Краязнаўчай газеты»*

Ад рэдакцыі. Сённяшня нумар газеты цалкам прысвечаны гістарычнаму конкурсу для моладзі «Па-за кадрам: ад гісторыі сям'і да гісторыі супольнасці 2.0». Знаёмім чытачоў з шэрагам эсэ пераможцаў. Прычым, знаёмім у прамым сэнсе без перакладу, як былі напісаныя маладымі даследчыкамі. Толькі давясць працы падкараціць, бо газетныя старонкі абмежаваныя памерам. Знойдзецца таксама інфармацыя пра арганізатару конкурсу, водгукі ўдзельнікаў.

Сябры! Не забывайцеся, што ідзе падпіска на 1-е паўгоддзе 2021 года.

Калі ласка, не адкладайце на апошнія дні поход на пошту. Заставайцеся з газетай і далучайце да яе іншых!

Арганізатары конкурсу ў Беларусі

DVV International – Інстытут міжнароднага супрацоўніцтва Нямечкай асацыяцыі народных універсітэтаў (www.dvv-international.de)

Народныя ўніверсітэты (die Volkshochschule – VHS), альбо народныя вышэйшыя школы, у Германіі з'яўляюцца адной з самых распаўсюджаных арганізацыйных формаў адукацыі дарослых, якія прапануюць шырокі спектр адукацыйных магчымасцяў для дарослых людзей з вельмі розным узроўнем адукацыі і запатрабаваннямі:

ад пачатковага прафесійнага навучання, курсаў павышэння кваліфікацыі, праграм культурнай і палітычнай тэматыкі да мерапрыемстваў у галіне волонжэрачасу і здаровага ладу жыцця.

Нямечкай асацыяцыя народных універсітэтаў (Deutscher Volkshochschul-Verband e. V. – DVV), заснаваная ў 1953 г., прадстаўляе інтарэсы каля 900 існуючых у Германіі народных універсітэтаў на федэральным, еўрапейскім і міжнародным узроўні, а таксама 16 зямельных (рэгіянальных) асацыяцыяў народных універсітэтаў.

У структуры DVV вылучаецца Інстытут міжнароднага супрацоўніцтва – DVV International, дзейнасць якога скіраваная на развіццё адукацыі дарослых па-за межамі Германіі. На сённяшні час DVV International з'яўляецца адзіным у свеце спецыялізаваным агенствам па тэме «Адукацыя дарослых і развіццё» і здзяйсняе праектную дзейнасць больш чым у 30-і краінах свету.

Прадстаўніцтва зарэгістраванага аб'яднання «Deutscher Volkshochschul-Verband e. V.» (ФРГ) у Рэспубліцы Беларусь – Прадстаўніцтва DVV International (www.dvv-international.org.ua/belarus)

Прадстаўніцтва было зарэгістраванае і пачало актыўную дзейнасць у краіне з верасня 2009 г.

Асноўная мэта Прадстаўніцтва – садзейнічаць дзейнасці ў галіне адукацыі, навукі, культуры, асветы, духоўнаму развіццю асобы дзеля пераадолення беднасці. Дзейнасць у Рэспубліцы Беларусь накіраваная на:

- пашырэнне спектра паслуг у галіне адукацыі дарослых для ўсіх мэтавых груп;
- умацаванне арганізацыяў, якія прапануюць адукацыйныя паслугі для дарослых, і развіццё сеткавых кантактаў;
- садзейнічанне вывучэнню гісторыі, у тым ліку выкарыстанню сучасных падыходаў і метадаў навучання;

- лабіраванне і прасоўванне канцэпту «адукацыя дарослых».

Прадстаўніцтва ажыццяўляе праекты ў галіне адукацыі дарослых і моладзі ў цесным супрацоўніцтве з беларускімі партнёрамі (дзяржаўнымі ўстановамі адукацыі і культуры, грамадскімі арганізацыямі, незалежнымі экспертамі і інш.).

Моладзевая грамадская аб'яднанне «Гісторыка» (<http://historica.by>)

МГА «Гісторыка» – гэта згуртаванне маладых людзей, зацікаўленых у вывучэнні, захаванні і папулярнасці гісторыі і культуры Беларусі.

Асноўнымі мэтамі арганізацыі з'яўляюцца:

- даследаванне гісторыі Беларусі ў еўрапейскім кантэксце;
- папулярызацыя гістарычных ведаў;
- сярэняне захаванню гісторыка-культурнай спадчыны.

Дзейнасць арганізацыі накіраваная на арганізацыю і рэалізацыю асветніцкіх праектаў, падарожжаў і валандзёрскіх ініцыятываў (летнікаў

па добраўпарадкаванні і кансервацыі выбітных помнікаў і мясцінаў, вандровак і г.д.), гістарычных даследаванняў (Беларускі архіў вуснай гісторыі <http://nashapamias.org>) і рэканструкцыяў, а таксама на ўдзел у сумесных праектах.

Фонд імя Кёрбера (www.koerber-stiftung.de)

Фонд Кёрбера быў заснаваны ў 1959 г. нямецкім прадпрыемствам Куртам Куртэрам (Kurt Körber, 1909 – 1992 г.). Асноўная місія фонду – пераадоленне сучасных сацыяльных праблемаў. Яго дзейнасць ахоплівае такія галіны, як: навука і навуковыя даследаванні, адукацыя і культура, паразуменне паміж народамі і ахова наваколлага асяроддзя.

Фонд працуе на нацыянальным і міжнародным узроўнях, прапануючы свае ўласныя праекты, супрацоўніцтва і мерапрыемствы, з дапамогай якіх вырашае праблемы ў такіх галінах як: інавацыі, міжнародны дыялог і актыўная грамадзянская супольнасць.

З 1973 г. фонд падтрымлівае Федэральны прэзідэнцкі конкурс па гісторыі ў Германіі, а ў 2001 г. стаў ініцыятарам стварэння сеткі «EUSTORY».

Міжнародная сетка «EUSTORY» (<https://eustory.eu>)

«EUSTORY» – гэта міжнародная сетка, складаецца з больш чым 20-і незалежных няўрадавых арганізацыяў, якія праводзяць гістарычныя даследчыя конкурсы для моладзі ў сваіх краінах. Сетка была заснаваная ў 2001 г. з ініцыятывы Фонду Кёрбера і цяпер аб'ядноўвае арганізацыі з Беларусі, Бельгіі, Балгарыі, Чэхіі, Даніі, Эстоніі, Фінляндыі, Францыі, Германіі, Ізраіля, Італіі, Латвіі, Нарвегіі, Польшчы, Партугаліі, Румыніі, Расіі, Сербіі, Славакіі, Славаеніі, Іспаніі, Швецыі, Швейцарыі, Украіны і Уэльса.

Дзейнасць сеткі накіраваная на:

- навучанне праз правядзенне нацыянальных гістарычных конкурсаў, якія заахвочваюць маладых людзей шукаць сляды гісторыі ў бліжэйшым асяроддзі, разглядаць гісторыю з розных пунктаў гледжання і рабіць свае ўласныя высновы;
- арганізацыю міжнародных летнікаў, дзе сустракаюцца пераможцы ўсіх нацыянальных гістарычных конкурсаў. Працуючы з аднагодкамі, удзельнікі вучацца паважаць разнастайнасць і бачыць сябе вачыма іншых;
- правядзенне штогадовых сеткавых сустрэчаў, на якіх збіраюцца ўсе сабраўскія арганізацыі «EUSTORY», каб абмяняцца досведам і абмеркаваць актуальныя пытанні.

Словы ад арганізатараў

Андрэй Ферт, каардынатар праекта «Конкурсы па гісторыі ў Беларусі, Грузіі, Малдове і Украіне»:

– Вітаю вас з Кіева. Вы – вялікія маладзёжы, бо працавалі з надзвычай складаным гістарычным перыядам, працавалі неспасрэдна з крыніцамі, аналізавалі фотаздымкі, бралі інтэрв'ю ў сведкаў мінулага і спрабавалі фармуляваць свае высновы аб мінулым, аб гісторыі. Чаму гэта важна? Бо ў нашых постсавецкіх умовах гісторыя вельмі часта становіцца інструментам выхавання безумоўнага патрыятызму. У нас ёсць падручнік з гатовым тлумачэннем, з гатовым наборам датаў, якія неабходна запомніць. І гэта не мае на ўвазе самастойных развагаў – мы павінны зазубрыць, здаць і забыцца. Ну і, напэўна, не памерці ад нуды ў працэсе. Вы ж працавалі з гістарычным матэрыялам неспасрэдна. І я вельмі спадзяюся, што ў працэсе вы адчулі неверагоднае задавальненне ад працы, ад таго, што знаходзіце рэальных жывых людзей за гэтымі дакументамі і нібыта гутарыце з імі.

Як ведаеце, конкурс, у якім удзел бралі вы, праходзіў таксама ў Украіне, Грузіі і Малдове. І паўсюль мэты конкурсу былі аднолькавыя: дапамагчы маладым людзям неспасрэдна вывучаць гістарычныя крыніцы, сустракацца адно з адным, дыскаутаваць аб гісторыі, рабіць уласныя высновы аб мінулым. Я хачу павіншаваць вас не столькі з перамогаю, колькі з тым, што, спадзяюся, вы

адчулі неверагоднае задавальненне ад працэсу. Адчулі, якой цікавай можа быць гісторыя.

Каця Фаўзэр, праграмы дырэктар сеткі «EUSTORY», кіраўнік дэпартаменту палітыкі і гісторыі ў Фондзе імя Кёрбера:

– Дарагія ўдзельнікі, куратары, арганізатары і фундатары конкурсу ў Беларусі! Я вітаю вас ад імя нямецкага Фонду імя Кёрбера і міжнароднай сеткі «EUSTORY». Гэта сетка, што праводзіць конкурсы, скіраваныя на вучэнне гісторыі. І той, у якім бераць ўдзел вы, з'яўляецца часткаю «EUSTORY». Усе яны маюць агульную мэту – натхніць моладзь на даследаванне мінулага. Больш за дваццаць краінаў Еўропы, і не толькі, з'яўляюцца актыўнымі членамі сеткі.

Вы, пераможцы конкурсу, у сваім родзе першаадкрывальнікі. Вы шмат працавалі, даследуючы гісторыю сваёй сям'і, гісторыю сваіх суседзяў ці знаёмых. Вы нібыта «адкапалі» расповеды сваіх родных з глыбіні мінулага. І такім чынам вы дадалі новую старонку, а можа, і новы раздзел у гісторыі. І вы не адны! Больш за 2200 хлопцаў і дзяўчатаў з розных куткоў Еўропы зрабілі тое ж самае! Яны, як і вы, зазірнулі ў мінулае і дадалі новыя пункты гледжання, што дапамогуць лепей зразумець гісторыю Еўропы. Падзяліцеся сваімі адкрыццямі! Штогод мы арганізуем міжнародныя моладзевыя летнікі, разнастайныя алайн-праекты для пераможцаў

ўсіх конкурсаў «EUSTORY». Напрыклад, сёлага некаторыя з вас бяруць удзел у алайн-лагеры, дзе мажліва пазнаёміцца з пераможцамі конкурсаў з Грузіі, Малдовы, Украіны. Ёсць магчымасць падзяліцца сваімі ўражаннямі, абмеркаваць вапшыя адкрыцці і абмяняцца досведам. Нам будзе вельмі цікава даведацца вынікі, што будзе апублікавана да канца 2020 года.

Праца такога кшталту патрабуе шмат намаганняў. Я хачу падзякаваць усім, хто арганізуюе гэтыя мерапрыемствы, напрыклад, калегам з DVV International з Мінска, сябрам з аб'яднання «Гісторыка», а таксама ўсім куратарам, якія дапамаглі моладзі ў іх даследаваннях. Я вельмі спадзяюся, што пабачу вас у нашых праектах, якія будуць ажыццяўляцца далей у вашай дзейнасці і вашай краіне.

Інка Сіут, праграмы менеджар сеткі «EUSTORY», Фонд імя Кёрбера:

– І ў Нямеччыне праходзіць такі конкурс, які таксама фінансуецца Фондам імя Кёрбера. Яго тэма – гісторыя ФРГ, яму ўжо амаль 50 гадоў. Ад часу заснавання конкурсу стаў пляцоўкаю, дзе моладзь можа праводзіць свае даследаванні. У ім больш за 150 тысяч аўдэльнаў, каля 20 накірункаў, па якіх працуе конкурс. Сярод найбольш яркіх тэмаў яго – «скандалы ў гісторыі», «помнікі рэлігіі»... Як можаце пабачыць, тэматыка разнастайная. У

конкурсе, што стартуе сёлага ў верасні, тэма, прысвечаная спорту.

Вы разумееце, што любая мэта абгрунтаваная пэўнай прычынай. Мне падаецца, тое, што моладзь мае магчымасць прымераць досвед мінулага на сабе – акурат тое, што матывуе людзей цяпер найбольш. Напрыклад, распавядаюць аб спартыўных спаборніцтвах у сваёй мясцовасці, аб гістарычных момантах, аб тым, як адбываецца цяпер.

Габрыэла Вайдэлка, загадчыца кафедры гісторыі і палітыкі Фонду імя Кёрбера:

– Вітанні з Гамбурга, з Фонду імя Кёрбера! Вы правялі вялікую працу – дзякуй вам за гэта.

Хачу патлумачыць асабістую прычыну, чаму надаю ўвагу вашаму конкурсу. Калі я апошні раз была ў Мінску ў 2018 годзе па справах аднога з праектаў фонду, была магчымасць пабачыць помнікі архітэктуры сталінскіх часоў, помнікі, што тычацца Вялікай Айчыннай вайны. Як у грамадзянкі Нямеччыны, у мяне ёсць асаблівае стаўленне да таго часу, да ўспамінаў таго перыяду. І гэта адна з прычынаў, чаму мы назіраем за конкурсам у Беларусі і ўсім, што адбываецца ў гэтай краіне.

Пад час удзелу ў конкурсе ў вас была магчымасць сфармаваць свой пункт гледжання на мінулае і суаднесці і днём сённяшнім. І я ўпэўненая, што тое даследаванне, што вы прарабілі, дапаможа вам зразумець гісторыю вашай краіны, сённяшніх падзеяў.

Пераможцы конкурсу «Па-за кадрам: ад гісторыі сям'і да гісторыі супольнасці 2.0»

Сярод школьнікаў:

Аліна Міранюк, СШ № 1 імя В. Галаўко г. Бярозы («Со страницы армейского альбома...», куратар Галіна Ручіч);

Александра Седзька, Лоеўская СШ імя А. Казлова («Мы хотели выглядеть хорошо...», куратар Людміла Сямашка);

Ганна Талкун, Анастасія Талкун, гімназія № 1 г. Дзятлава («Советская эпоха в зеркале свадебной фотографии», куратар Алена Радомская);

Вікторыя Буяліч, Навасёлкаўская СШ Пастаўскага раёна («У Божай міласці, у людской шчырасці будзе доўжыцца мой радавод», куратар Алена Вішнеўская);

Антон Плявака, СШ № 2 г. Ашмяны («Формирование домашней библиотеки. Её роль в повседневной жизни семьи», куратар Інэса Барысевіч);

Анастасія Філіновіч, Мотальская СШ Іванаўскага раёна («Руссо туристо! Облик морале!», куратар Вольга Райкевіч).

Сярод студэнтаў і маладых спецыялістаў (не гісторыкаў):

Югенія Ахоціна, ААТ «Вебмарт Групп» («Вёска, якой няма», куратар Тарэса Кудрыч);

Вераніка Астроўская, БДУ, факультэт філасофіі і сацыяльных навук, («Витебское "Узгор'е": возвращение культуры», куратары Ларыса Цімошчанка, Таццяна Дробыш);

Карына Мядзелец, БДЭУ, факультэт фінансаў і банкаўскай справы («! народжае вера дабрыню», куратар Іна Пучынская).

У розных намінацыях адзначаныя:

Аляксандр Ананька («Каваль з хутара Загрэбля», Русіноўская СШ Баранавіцкага раёна, куратары А. Кісялёва, Р. Скамарох);

Дар'я Аўсюк («Сталіца там, дзе ты жывеш!», аб'яднанне па інтарэсах «Краязнаўства» пры Сар'янскім ДС-БШ Верхнядзвінскага раёна, куратар Дзяніс Казлоў);

Марыя Цішкевіч і Анастасія Храланькова («По волнам нашей памяти», гімназія № 1 г. Горкі, куратары Алена Казлова, Вікторыя Дроніна);

Ганна Вінцаловіч («Ещё раз про любовь... (Женская история)», СШ № 2 г. Ашмяны, куратар Інэса Барысевіч);

Кацярына Гук («Три моста одной реки», Бела-вешская СШ Камянецкага раёна, куратар Людміла Гурыновіч);

Ульяна Косціна («Дневник памяти», Магілёўская гарадская гімназія № 1, куратар Наталля Вішаватая);

Наталля Масалкова («Заслоновская республика», гімназія № 1 г. Оршы, куратар Тамара Гайдук);

Паліна Міхайлава («Чёрная туча Чернобыля», СШ № 34 г. Віцебска);

Юлія Равінская («Дорога к Жировичской святыне», Жыровіцкая СШ Слонімскага раёна, куратар Алена Бякрэнь);

Таццяна Бубен («Семейные фотографии – часть истории страны», СШ № 1 г. Свідзеля, куратар Наталля Чаркес);

Дзяніс Казлоў («Мне повезло родиться с другом», настаўнік гісторыі Сар'янскі ДС – БШ Верхнядзвінскага раёна);

Анастасія Антуновіч («Усё пачынаецца з любві...», Полацкі дзяржаўны медыцынскі каледж імя З. Тусналобавай-Марчанкі, куратар Валянціна Мілаш);

Аліна Леснічэнка («Надя-Надежда», Мінскі фінансава-эканамічны каледж, куратар Вольга Барымава);

Аляксандра Гушка («Апошні шлях. Жыццё да і пасля», работнік Столінскай раённай бібліятэчнай сістэмы, куратар Ірына Машлавец);

Ірына Раўко («Рамантыкі вялікай магістралі», Парэцкая СШ Гродзенскага раёна, куратары Наталля Даниловіч, Лілія Сідарук);

Артур Раку («Ты только день тем жил, ходил и даже спал с гитарой», СШ № 2 г.п. Сось, куратар Лілія Раку);

Дар'я Галавач («Адно жыццё ў гісторыі малой Радзімы», гімназія № 1 г. Ваўкавыска, куратар Яніна Бандык);

Паліна Барысік («Малая радзіма: дзядоў і продкаў нашых дух не сцёрся на парозе», МДЛУ, куратар Людміла Барысік).

Со страниц армейского альбома...

Как здорово было, когда наши бабушки и дедушки собирали семейные архивы фотографий! Большая часть фотографий моих родителей уже в электронном виде, на компьютере. Не могу сказать, что мы их часто пересматриваем. А вот с моей бабушкой, Ниной Владимировной, это целая церемония. Удобно сесть на диване, с трепетом положить на колени семейные альбомы... Монотонная речь бабушки прерывается то неожиданным восторгом, то воспоминаниями молодости, а то и слёзы появляются.

Среди семейных реликвий оказался армейский альбом моего дедушки, которого я, к сожалению, в живых не застала. Но всегда неподдельный интерес вызывал его альбом «Воспоминания о моём пребывании в ГДР».

Звёздный час альбома настал в ходе изучения курса новейшей истории и рассказа учительницы об объединении ФРГ и ГДР, о строительстве нового Северного городка в городе Берёзе для семей военнослужащих после вывода советских войск из ГДР. На альбом дедушки я посмотрела другими глазами, далеко уже не детскими.

Альбом с фотографиями впечатлил не только меня, но и наших учителей истории, Валерия Александровича Непарко – краеведа, заместителя председателя Белорусского союза офицеров, подполковника в отставке, который любезно согласился мне помочь.

Мой дедушка, Василий Фёдорович Литвинюк, служил в ГДР. Удивляет красоч-

ность альбома. Все форзацы ярко раскрашены, в основном это рисунки, связанные со службой или войной, надписи ГСВГ 730: группа Советских войск в Германии, 730 – количество дней службы. На следующей странице я заметила приклеенный лист. Это была повестка.

По известным данным служба была срочной (1977 – 1979 гг.). На первой странице форзаца написано: «27.04.77 – 11.05.77. Пуховичи» – подготовка к службе. Ниже: «12.05.77 г. – 1.05.79 г. Schönwalde». Значит, служил дедушка в немецком городе Шёнвальде. Он рассказывал бабушке, что месяц была войсковая подготовка под Минском, затем на самолёте их отправили в Германию.

Благодаря В. Непарко, мне удалось узнать, в какой части это происходило: 71-й отдельный полк радиоэлектронной борьбы, войсковая часть – 58390.

Дедушка в ГДР возил командира части. Моя бабушка рассказала, что только по хорошему характеристикам из школы и техникума Васи-

лия Фёдоровича могли взять водителем командира.

Переворачивая страницы альбома, можно увидеть много фотографий армейской службы. Событий много, но везде отражена советская идеология.

Обращает на себя внимание первая постановочная фотография. Справа – флаг БССР, на заднем плане – казармы. Внимание привлекает и велосипед, однако таких вещей у обычных солдат оказаться не могло. Возможно, этот вид транспорта принадлежал офицеру или прапорщику, а солдаты попросили сфотографироваться. Ведь в СССР таких велосипедов тогда ещё не было.

Среди фотографий армейских будней нашлись снимки, которые отражали и праздники. Например, на второй фотографии армейцы сидят около новогодней ёлки.

Я обратила внимание на скромное убранство ёлки: небольшие шары, самодельные гирлянды-фонарики из бумаги, мишура. Позади на стенах отображена совет-

ская идеология. Такие помещения называли ленинкой комнаты. Здесь собирались солдаты для проведения политических занятий, партийных и комсомольских собраний, читали свежие газеты, писали письма родным, играли в настольные игры.

Самой интересной фотографией стал третий снимок. Снова заветы Ленина: «Наш лозунг должен быть один – учиться военному делу настоящим образом». Множество плакатов с требованиями глубокого изучения решений XXV съезда КПСС и Конституции СССР, лозунгами, правилами; даже имеется стенд с фотографиями и надписью «Солдатские будни». Мы в ленинкой комнате, а перед нами – праздничный стол. Возможно, это было празднование Нового года, но иногда в отдельных подразделениях особые праздники называли «демельский чай». Обычно это происходило перед увольнением старослужащих солдат, и они могли устроить такой праздник. На столе могли быть конфеты, безалкогольные напитки. Возникает вопрос: «Что же находится

на праздничном столе?». Мы можем увидеть три вида напитков. В тёмных бутылках могла быть кока-кола, ведь её изобрели ещё в XIX веке, или напиток «Байкал», но на третьем снимке видна этикетка с символами «Са», что всё-таки могло означать «Coca-Cola». Что касается напитков в прозрачных бутылках, то предположительно это – лимонад или же обычная минеральная вода. Ну, а с «белыми» всё понятно – молоко или кефир.

Какая чудесная память – этот армейский альбом! Я даже окунулась в армейские будни второй половины 70-х годов прошлого века. В ходе исследования узнала, что такие альбомы было запрещено делать. Не все солдаты довозили их домой, бывало, что их просто рвали. Как я благодарна своим дедушке и бабушке, что они смогли сохранить этот уникальный исторический документ не только как память, а как ценный источник информации!

*Алина МИРАНЮК,
ученица СШ № 1
имени В.Х. Головки г. Берёзы
Куратор – Галіна Ручіч,
учительница СШ № 1 г. Берёзы*

Однажды у бабушки на шкафу я нашла старый семейный альбом. На нём был толстый слой пыли и поэтому было понятно, что его давно никто не открывал. Когда я его начала просматривать, мне как будто открылся новый мир – я узнала много интересного о членах моей семьи и времени, в котором они жили. Здесь были и детские фотографии моей мамы, и армейские фото папы, но больше всего мне в душу запали фото бабушки. На них она ещё совсем молода: вот со своей сестрой Ольгой, а вот – фото со свадьбы. Меня очень поразило, как она выглядела. Несмотря на все трудности того времени, у них получалось выглядеть модно, красиво, современно. И тогда я решила спросить у бабушки, как же им это удавалось.

– Конечно, у нас не было таких возможностей, как сейчас: не было интернета, нельзя было достать журналы, газеты с изображениями моделей, в магазинах ассортимент был невелик. В основном, мы сами покупали ткань и обращались в ателье к профессиональным портным или к мастерицам, работающим на дому. Они и подсказывали нам фасон, крой, подходящий под нашу фигуру.

Бабушка рассказала, как девочки искали новые модели. Они следили, как выглядели молодые телеведущие. Девушки во всем подражали им, старались выглядеть не хуже. Это сейчас мы можем зайти в интернет-магазины, выбрать понравившуюся вещь и заказать доставку на дом...

МЫ ХОТЕЛИ ВЫГЛЯДЕТЬ ХОРОШО...

На свадебном фото запечатлены мои бабушка и дедушка (1974 г., Барановичи). Я заинтересовалась нарядами невесты. Образ довольно необычный: объёмный веночек на голове, фата, закреплённая на макушке, завышенная горловина – фасон платья довольно непривычный для нашего времени. Всё это выглядело очень красиво, женственно, опрятно. И мне стало очень интересно, как же бабушке удалось собрать такой образ.

– В то время свадебное платье купить в магазине было практически невозможно, и поэтому я заранее (месяца за 3-4) купила гипюровую ткань, занесла её в ателье. Платье получилось длинное, с кружевными рукавами, завышенной горловиной, изящное и элегантное. Фату взяла напрокат. Так же у меня были кружевные перчатки, они подчеркивали красоту женской руки. По традиции у невесты на голове обязательно должен был быть пышный веночек, у меня он

был из белых искусственных цветов. Этот веночек я купила в универмаге Барановичей в отделе для молодоженов. Здесь же я купила туфли. На фату прикреплялись листья живого папоротника, который рос в то время почти в каждом доме.

Бабушка переехала из Барановичей в Лоев, на родину дедушки. И я спросила её, отличалась ли мода в разных регионах Беларуси.

– Я не почувствовала и не заметила значительных различий между нарядами женщин двух регионов. Девушки одевались в одном стиле: аккуратные платья, опрятные юбки, неброские блузки, реже брюки и футболки.

Тогда мне стало интересно, а как одевалась её мама. Но бабушка сказала, что не знает таких подробностей, и фотографий никаких не сохранилось. И подсказала мне сходить к Елене Тимофеевне Пинчук, учительнице русского языка и литературы. Ей 88 лет, в Лоеве её признавали модницей – она всегда ходила в элегантном наряде и в красивой шляпке, к каждому костюму своя.

Елена Тимофеевна рассказала:

– Нам приходилось комбинировать и шить что-то из чего-то. Сложными были годы послевоенные. В третий класс я пошла 1 января 1944 г. Солдаты дали маме серое одеяло, из чего она и сшила школьное платье. С тех пор я не люблю серый цвет.

В 1945 г. дядя Елены Тимофеевны из Германии прислал семье Пинчук посылку с одеждой: «Мы впервые увидели, что пальто может быть не чёрным, синим и прямым, а как платье – приталенным, к низу колокольчиком».

– Я всё думала, как же его носить? И проходила я в этом оранжевом пальто вплоть до 10 класса и поехала в нём в Ленинград поступать в институт.

Страстью Елены Тимофеевны были шляпки.

– Очень много идей я черпала из журналов мод. Но в Лоеве их было очень тяжело достать, на всё местечко привозили всего один экземпляр, зато из Риги – очень по-европейски, пограничному он выглядел... Благодаря ему я придумала очень много интересных и не-

стандартных вещей, а саму подборку журналов теперь передала в Лоевский музей.

Когда я шла домой, я решила мысленно подытожить всё, что услышала и узнала сегодня.

Условия жизни, социальные и экономические, заставляли людей разных профессий приспосабливаться, а в некоторых случаях бороться, в том числе с модными тенденциями. На это их толкала желание выглядеть красиво, оригинально и отличаться от своих сверстников. Многие знания уже не актуальны для современной молодежи. Наш словарный запас не содержит слов «шестиклинка», «обрезной лиф» и др. Плохо это или хорошо? Не знаю. Знаю, что каждое время, эпоха требует и диктует свои тенденции.

Мода в прошлом, как и сейчас, формировалась под влиянием общества, времени, возможностей людей. Но всё-таки мода тогда и сейчас отличается кардинально. Раньше девушки старались выглядеть аккуратно, красиво, хотели выделиться из толпы, но в тоже время не одевались вызывающе. Не смотря на то, что у них не было таких возможностей, как в современном мире, они не отчаивались, шили сами или обращались к профессионалам. И в результате всего этого у них получались наряды не хуже, чем сейчас продают в магазинах.

Александра СЕДЬКО,
ученица Лоевской СШ

им. А.В. Козлова

Кураторы – Людмила Семашко,
руководитель музейного клуба
Музея битвы за Днепр,
Ксения Семашко

Захапляцца сямейнай гісторыяй і інвеставаць

Пра конкурс, асабістае бачанне вынікаў і неабходнасць яго для моладзі наш карэспандэнт распятуе кіраўніка Прадстаўніцтва зарэгістраванага аб'яднання «Deutscher Volkshochschul-Verband e. V.» (ФПГ) у Рэспубліцы Беларусь Галіну Верамейчык.

– Спн. Галіна, Вашая арганізацыя займаецца адукацыяй дарослых. А конкурс «Па-за кадрам...» – для школьнікаў і студэнтаў. Чым зацікавіла ідэя?

– У кожным грамадстве неадназначная ўзростава катэгорыя не можа разглядацца ў адрыве ад іншых, а сувязі паміж пакаленнямі з'яўляюцца вельмі важнымі для навучальных працэсаў. І таму для нашага прадстаўніцтва, як і для DVV International цалкам, моладзь з'яўляецца хоць і не асноўнай, але дастаткова важнай мэтавай групай. Мы не падтрымліваем вялікай колькасці праектаў для моладзі, а выбіраем тыя, у якіх можна спалучыць некалькі важных момантаў. Найперш гэта праграмы, што стымулююць развіццё крытычнага мыслення, аналітычных здольнасцяў, самастойнай працы над

матэрыялам, пабудовы асабістай «траекторыі навучання». Да таго ж заўсёды прываблівае магчымасць уключэння лакальнага і асабістага кантэксту, у нашым выпадку – мясцовай гісторыі. Пад час папярэдняй супрацы з МГА «Гісторыка» ў межах праекта «Жывая гісторыя майго краю» мы мелі магчымасць назіраць, як нават невялікія ініцыятывы па вывучэнні гісторыі вёскі, роду, прафесіі ўплываюць на з'яўленне новых культурных і нават эканамічных праектаў. Акрамя таго, веданне і разуменне гісторыі з'яўляецца перадумовай для засваення іншых ведаў і стварае падмурак для развіцця асобы ў любым узросце. У гэтым гэта ідэя конкурсу па гісторыі для моладзі спалучае ў сабе большасць з вышэйпералічаных асаблівасцяў. Да таго ж, дае магчымасць удзельнікам пазнаёміцца з шэрагам інструментаў даследчыцкай дзейнасці.

– Прайшлі два конкурсы. Ці ёсць між імі розніца?

– Адрозненні, вядома ж, існуюць. Але яны не вельмі значныя. Мы атрымалі трохі больш працаў удзельнікаў. Да таго ж у межах да-

дзенага конкурсу былі дадатковыя ўмовы. Удзельнікі акрамя напісання эсэ па выніках гістарычнага даследавання мелі магчымасць прадставіць працу таксама ў выглядзе творчага прадукту – сайта, відэароліка, плаката і інш.

– Можна, знаёмыя з працамі ўдзельнікаў гэтага ж конкурсу з іншых краінаў?

– З іншымі краінамі нас найперш аб'ядноўвае агульная ідэя конкурсу. Пры гэтым у кожнай краіне яна магла быць рэалізаваная па-рознаму: конкурс праводзіўся на іншыя тэмы, для розных узростаў, з выкарыстаннем розных даследчых інструментаў і г.д. Напрыклад, у нашых украінскіх суседзях тэма конкурсу закралана пытанні вывучэння і пераасэнсавання саветага мінулага. Конкурс гэтага года ў Грузіі праходзіў пад назвай «Міграцыя – жыццё з новай старонкі», Малдова была сканцэнтраваная на пошуку і вывучэнні лёсаў мясцовых герояў. На жаль, азнаёміцца непасрэдна з даславымі на конкурс працамі дастаткова складана, бо перашкаджае моўнае пытанне (я ніяк не разумю па-румынску ці па-грузін-

ску). Адзінае, што ў той ці іншай ступені дасягальнае – гэта працы ўкраінскай моладзі. На першы погляд, шмат якіх могуць нагадваць працы беларускіх удзельнікаў. Хлопцы і дзяўчаты часта звяртаюцца да мясцовай гісторыі і гісторыі сям'і.

– Працы прайшлі розныя. На чым асабіста Вы, у тым ліку як сябра журы, хацелі б засяродзіць увагу?

– Найперш, я, як і іншыя сябры журы, хацела б адзначыць, што нейкім дзіўным чынам атрымліваецца, што сёлета, як і раней, ад школьнікаў прайшло значна больш грунтоўных і сур'ёзных працаў. Не ведаю, на чым гэта палягае... Можна, школьная моладзь, асабліва старшакласнікі, акурат знаходзяцца ў творчым пошуку і выкарыстоўваюць розныя магчымасці, каб паспрабаваць сябе ў розных амплуа. Можна, таму што студэнты заняты ўжо іншымі справамі – каханне, пошукі працы і г.д. :) Трохі шкада, што мала атрымлівае працаў ад студэнтаў і ўвогуле маладых гісторыкаў. Таксама трохі расчараваныя тым, што шмат якіх з работ студэнтаў-гісторыкаў было не

Советская эпоха в зеркале свадебных фотографий

Мы очень любим старый бабушкин альбом... Старый, толстый, обшитый бордовым бархатом, тающий на своих страницах историю длинной в жизнь. Бабушка, Анна Васильевна Протокович, нередко вспоминает, листая его страницы, свою «советскую молодость». Мы обратили внимание, что особенно много в альбоме свадебных фотографий 1950 – 1990 гг. и решили исследовать несколько самых интересных, определив главных героев, место, время, особенности организации, традиции этого важного в жизни любой семьи мероприятия.

Самая ранняя фотография относится к 1952 г. Жизнь была не простой, бедной, но наполненной задором и оптимизмом. Это снимок «комсомольской свадьбы», которая состоялась в Могилёве у Анны Суворовой и Николая Ханюта. Жених приходит бабушке братом. В это время Анна училась в Могилёвском пединституте, а Николай служил в армии. Во время краткосрочного отпуска он сделал предложение Анне. По советским законам военнослужащих расписывали в течение 3 дней.

Жених в военной форме, а невеста в лучшем, но не в свадебном платье. На столе коронное блюдо того времени – холодец, а ещё тушёнка, консервы, соленья. Гости – однокурсники невесты. Свадьбу отметили в общежитии. Любимый подарок гостя был ценным в послевоенное время. На этой свадьбе друзья подарили столовый набор – редкость и большой дефицит по тем временам.

Понятие «советская свадьба» родилось только в 1960-е гг., когда люди забыли о послевоенной нищете. Появились загсы и Дворцы бракосочетаний. Свадебными днями стали в основном пятница и суббота, был установлен определённый срок ожидания регистрации брака (один месяц с момента подачи заявления), введён институт свидетельств. В сельской местности брак регистрировали в сельсоветах, но тоже торжественно и красиво. Интересна фотография, сделанная в 1966 г. на свадьбе бабушкиной сестры Зинаиды Хованской, которая вышла замуж за Евгения Лысюка. Свадьба была «богатой»: родители невесты имели

большое хозяйство. Поэтому тут много и гостей, и молодёжи. В деревне свадьбу старались отмечать в тёплое время года. Столы для гостей размещали в доме, снимая перегородки между комнатами, а танцы устраивали на улице. В центре – жених с невестой, сваты, свидетели и «дружина». Музыканты – ключевые персонажи: они делали праздник незабываемым. Особая черта – наличие скрипача как признак «интеллигентной сельской свадьбы» в те годы. Празднование проходило в деревне Головачи, в родительском доме невесты. Как бабушка говорит, кульминационной песней был «Вальс расставания». На столе уже была «шуба», голубцы и «оливье» – новомодные блюда советской кухни. А свадебный наряд невесты – кремовый мини-костюмчик, пошитый из польского кримплена. Мини-платья и короткая фата в свадебной моде – яркая черта тех лет. Именно этот наряд перешёл «по наследству» вместе с фатой моей бабушке и сидел на ней «как влитой»! Позднее невеста стала крёстной матерью нашей мамы, невзирая на расцвет атеизма.

В 1970-х гг. стали возрождаться многие свадебные традиции, имеющие место и на современных церемониях: хлеб-соль, рушник, выкуп, конкурсы для новобрачных и прочее. И появилась новая – возложение цветов к памятникам воинов Великой Отечественной войны. Связано это было с началом мемориализации памяти о той войне.

А это у окошка любимой наш дед – Александр Владимирович Протокович. Фотографировал друг Тимофей, который потом стал крёстным отцом нашей мамы.

Есть в семейном альбоме свадебные фотографии и 1980-х гг. Коронной песней этого периода стала знаменитая и теперь «Свадьба» Арно Бабаджаняна на стихи Роберта Рождественского. Украшали банкетный зал и готовили развлечения для гостей чаще всего друзья молодых. В этот период в моду входят шляпки вместо фаты и длинные платья. Невесты с «химическими завивками», у женихов причёска «на пробор». Фотографии чаще всего уже студийные, а не любительские. А ещё одна черта этого времени – кукла-невеста на капоте автомобиля молодожёнов. Так было на свадьбе Сергея Поровского и Светланы Бурчик в 1981 г.

Последний кадр из «лихих 1990-х». Тут запечатлена свадьба маминной подруги Натальи, а мама – свидетельница. Свадьба проходила в самом большом помещении для торжеств в Дятлово – столовой завода инвентарных зданий. Это ещё был и пик «челночества». И как доказательство – турецкий свитер на одном из друзей жениха и ангорская кофточка на сестре невесты. Но из 1980-х перешли традиционные печенья: «розочки», «белочки» и «орешки».

Новое блюдо – заливной язык. Из старых свадебных обычаев «100 лет!», «Кто родился...» и «День добрый». В 1990-х свадьбы стали снимать на видеокамеру. Снимали и эту. И как многие свадьбы в нашей семье родили друзей, так и эта не стала исключением. Невеста Наталья стала нашей крёстной мамой и дорогим членом семьи.

Бабушкин альбом содержит около 30 фотографий свадеб разных лет. И о каждой можно слушать интересные истории: «как проходила», «что дарили», «что произошло»...

В советское время фотоаппарат был предметом необычным, редким. Поэтому фотографировались по важным случаям. Подобного явления, как современное селфи, не было, поэтому каждый снимок – это и история, и память, и ценность, которую наша бабушка бережно хранит как важную часть своей жизни и молодости.

Анна ТОЛКУН
и **Анастасия ТОЛКУН**,
учащиеся 9 класса Гимназии № 1
г. Дятлово
Куратор – Елена Радомская,
учительница Гимназии № 1
г. Дятлово

У яе захаванне

вельмі творчымі. Можа, тут і мы не вельмі добра спрацавалі пры распаўсюдзе інфармацыі аб конкурсе. У той жа час умовы конкурсу сёлета давалі прастору для творчых намераў удзельнікаў. Можна было выкарыстоўваць розныя інструменты для візуалізацыі.

– Безумоўна, у Вашай сям’і захоўваюцца старыя фота. Калі б Вам давялося ўдзельнічаць у гэтым конкурсе, якія здымкі/тэмы абралі б?

– Ох, тут незлічона колькасць тэмаў! У майго бацькі вялікі род, большая частка яго братоў і сясцёр

тым ці іншым чынам пераехала з Беларусі жыць у Казахстан. (Дарэчы, мае бацькі таксама, і я нарадзіліся там.) Калі пыталася ў іх, чаму так зрабілі, то большасць расказвала, што жыццё ў беларускай вёсцы было складаным, і моладзь шукала лепшай долі. І тут лёс кожнага брата ці сястры можа быць асобнай лініяй гістарычнага даследавання: матывы, абставіны, магчымасці і абраныя шляхі, складанасці, паразы і поспехі. Мяне, напрыклад, цікавяць гісторыі дзяўчынак з беларускай вёскі, якія здолелі з аднаго боку пранесці праз усё жыццё беларускасць і любоў да малой радзімы, а з другога – дасягнуць значных поспехаў у розных галінах і ў розныя перыяды жыцця. На здымках можна пабачыць маю цётку Валю, якая ў савецкія часы ў Казахстане зрабіла неблагую кар’еру ў сістэме адукацыі. Праз гэта пазнаёмілася за сваім будучым мужам – балгарынам. Пасля развалу Савецкага Саюза апынулася ў Варне, дзе ў «ліхія дзевяностыя» выкладчыцай працавала вельмі складана зарабіць на хлеб. Таму вырашыла сысці

з педагагічнай працы ў бізнес. Заснавала паспяхова бізнес. І да сённяшняга дня, нягледзячы на 75-гадовы ўзрост, з’яўляецца яго нязменнай дырэктаркай. На падставе яе гісторыі для мяне асабіста было б вельмі цікава даследаваць тэму міжнароднага супрацоўніцтва ў галіне адукацыі ў савецкія часы.

– Урэшце, спн. Галіна, – Вашым пажаданым сёлетнім удзельнікам.

– Я хацела б пажадаць усім удзельнікам, незалежна ад таго, была іх праца адзначана журы ці не:

- ✓ не страчваць здольнасці знаходзіць цікавосткі паўсюдна, нават у самых звычайных выпадках;
- ✓ захапляцца сямейнай гісторыяй і інвеставаць у яе захаванне, бо гэта прыносіць шчасце;
- ✓ памятаць, што нават «забытая» гісторыя пакідае сляды ў сучасным і ўплывае на будучыню. А даследаваная гісторыя з’яўляецца невычэрпнай крыніцай для развіцця асобы і краіны;
- ✓ не спыняцца на дасягнутым, працягваць вывучэнне сямейных архіваў і знайсці там яшчэ шмат цікавых і павучальных гісторыяў.

Распытайце пра конкурс **Уладзімір ПУЧЫНСКІ**

«У Божай міласці, у людской шчырасці будзе доўжыцца мой радавод»

Звычайна далей імёнаў бабуляў і дзядуляў нічога не ведае. Праўда, апошнім часам многія кінутыя расшукваць па архівах запісы пра сваіх продкаў. І не толькі дзеля таго, каб дакладна аднавіць гісторыю прозвішча. Але не толькі шляхетным паходжаннем можна і трэба ганарыцца, не толькі высакародную годнасць берагчы.

Я раскажу вам пра адну цудоўную жанчыну, якая прайшла цяжкія жыццёвыя пуды, на яе руках шмат ладу, шнараў, якія пакінула праца. Але калі яна кладзе свае спрацаваныя мазолістыя рукі на стол, «быццам ад сонца, ад іх пясвятлее ў хаце і ў сэрцы». Цяпер яна член Беларускага саюза майстроў народнай творчасці, лаўрэат міжнародных фестываляў і выставаў, пшчотная маці і бабуля...

Нарадзілася Лілія Радзівонаўна Зарэцкая пад час вайны (22 кастрычніка 1942 г.) у сям'і простых сялянаў, земляробаў і жывёлаводаў, пражыла складанае жыццё. Бацька ўдзельнічаў у вайне, дайшоў да Берліна і жывым вярнуўся дадаму. Сям'я была вялікая, шматдзетная, трое дзетак памерлі малымі. Па вайне скончыла 7 класаў, пайшла

працаваць у калгас. Неўзабаве з'явіліся вярбоўшчыкі, якія «падгаварылі маму і папу» паехаць на цаліну. Там круглыя суткі 15-гадовая Лілія працавала даяркай, што загартавала дзяўчыну. Зарабіўшы грошы, змагла забяспечыць сабе дастойны пасаг.

На фота (1958 г.; арыгінал, на жаль, не захаваўся, толькі копія) адлюстраваны дзве сяброўкі, якія прыехалі на цаліну з адной мясцовасці. Каб захаваць памяць, яны звярнуліся ў фотаатэль. Сяброўкі ў прыгожых сукенках,

якія тады былі «ў модзе». Маме Ліліі Радзівонаўнай гэтую сукенку дала дакторка. Сукенка была з вырваным падолам, таму даўжынёю адрозніваецца ад сукенкі сяброўкі. Гэта не засмуціла маладу дзяўчыну. Да таго ж, фальбонкі на рукавах надавалі асаблівую прыгажосць. Акуратна заплечныя валасы надаюць фота яшчэ большую святочнасць. На заднім плане бачны фон з гарамі і дрэвамі. Не зусім зразумела, чаму, бо для цалінных зямель былі характэрныя ўасноўныя стэпы.

Нягледзячы на звышвысокі ўраджай, стабільнасці дабіцца не ўдалося: у неўраджайныя гады на цаліне не маглі сабраць нават пасяўны фонд, сапраўднай бядой станавіліся пясчаныя буры. Асваенне цаліны ўступіла ў стадыю крызісу. І сям'я Л.Р. Зарэцкай вярнулася на Радзім.

Замуж выйшла ў кастрычніку 1961 г., вяселле адбылося ў студзені 1962 г. (паколькі быў калядны пост, маладыя вырашылі адкласці святкаванне). Бачна, што ўбранне гасцей было простым, жанчыны схавалі свае прычоскі пад хусткамі, паколькі была восень, усе ў верхнім адзенні. А вось маладая ў прыгожай вясельнай сукенцы, якая перайшла ад стрыечнай сястры. Прыгожы вазом з вяночкам і кветкамі, зробленымі з тканіны, ушпечаныя галінкі руты. Штапельная сукенка з доўгімі рукавамі. «Тады так нада было». Жаніх у рэгламентаваным строім касцюме з гальштукам. Замест сучаснай бутаньеркі ў маладога звісае белая стужачка. Калі на вяселлі прысутнічалі дзеці, яны павінны былі быць апранутымі ў школьную форму. На вяселлі быў музыкант.

Але замужжа не прынесла дастатку і лепшых умоваў жыцця. Калі дзеці падраслі, Лілія Радзівонаўна завочна скончыла 10 класаў. Пазней атрымала правы на кіраванне матацыклам. Пасадзіўшы старэйшых дзяцей у матацыкл з каляскай, выязджа-

ла па справах. Дзеці ў сям'і выхоўваліся працай.

На здымку ўся сям'я, перад тым, як старэйшы сын павінен быў пайсці ў армію. Гэта апошняя фота, дзе ўсе сабраліся разам: бацькі і дзеці... Праз год не стане мужа.

Атэльё знаходзілася ў Варапаеве Пастаўскага раёна. Строгія касцюмы ў мужчынаў прыйшлі ў моду якраз у 1980-я гады, спалучаліся з кашуляй або вадзалазкай. Многае адзенне для дзяцей маці рабіла сама. Тыповыя жаночыя стрыжкі яшчэ нагадвалі стыль 1970-х, гэта быў паж, выкананы пад кароткую хвалістую «шапачку», або карэ з грыўкай. Канцы валасоў і бакавыя пасмы звычайна завівалі вонкі, што, дарчы, актуальнае і для сённяшняй моды, ці ж унутр. Недапушчальным у той час было адзенне з крыклівымі ўзорамі, глыбокімі выразамі, таму ўстаўкі і каўняры мелі месца быць. У дочак на фота блузы з шалепадобным каўняром. Актуальнымі былі падкладзеныя плечыкі ў жакетах. Але такімі прыгожымі не даводзілася быць часта, чакала праца ў кароўніку.

Пасля смерці мужа жанчына з дзецьмі пераязджае ў Навасёлкі, добраўпарадкаваную па тых часах вёску. Працаваць уладкавалася на механізаваную ферму. Кіраўніком калгаса ў той час быў Алег Адольфавіч Валодзька (спецыяліст у галіне сельскай гаспадаркі і жывёлагадоўлі, кіраўнік-рацыяналізатар, грамадскі дзеяч, Герой Сацыялістычнай Працы (1988), заслужаны работнік сельскай гаспадаркі БССР). На фота ён абдымае Л.Р. Зарэцкую. Калектыў быў дружны, усе жанчыны маладыя. На працу людзі хадзілі ў бельных халатах, нават у пакаёвых тапачках. На фотаздымку бачна, што ў некаторых даярак на нагах басаножкі. Ферма была новая, з высокімі столыямі і асвятленнем, кароў даілі апаратамі, а не ўручную. Часта прыязджалі розныя дэлегацыі, ужо тады пачыналі

наладжваць гаспадарчыя сувязі з Германіяй. Менавіта адтуль Алег Адольфавіч прывозіў сучаснае абсталяванне і сельскагаспадарчую тэхніку.

А затым – пенсія. Лілія Радзівонаўна пачала займацца любімай справай, якая і прынесла ёй славу на ўсю краіну. Самай вядомай яе працай стала «Дрэва жыцця роду Лапачонак з вёскі Макарышчына».

Узяўшы спачатку кавалак шпалеры, разам з дачкой Тацянай намалевалі лісточкі ўсіх, каго ўспомнілі. Глыбока не капалі, тут бы жыўых успомніць, а ўжо потым успаміналі продкаў. Усяго 87 імёнаў і 14 прозвішчаў (пачынаючы з 1830 г.) самых блізкіх людзей Ліліі Радзівонаўны. Цяпер нараджаюцца праўнучкі, і вышыўка папярэдняцца новымі імёнамі. Гэтае дрэва майстрыха будзе вышытваць, пакуль будзе жыць...

Яшчэ вышыла вялікае палатно, прысвечанае беларускім пісьменнікам-класікам, карты свайго раёна і дзяржавы... Дапамагала дачцэ Тані вышыць вялікі абраз святога Тадэвуша для касцёла ў вёсцы Лучай, што на нашай Пастаўшчыне. Так старалася, што 35 дзён на вуліцу не выходзіла... Вышыла 8 абразоў свяціцеля Мікалая, 40 карцін, 15 дыवानоў... А ўжо колькі ручнікоў, абрусав, наўлецак для падушчак... Раздарыла вельмі шмат... Наскубла яшчэ пер'я і пашыла сваім родным 16 пуховых коўдраў, пад сотню дыवानкоў звязала... Сярод работ таксама гербы гарадоў-абрацімаў Паставаў, шмат вялікіх дыवानоў.

Дзякуючы такім людзям, як Лілія Радзівонаўна, на нашай зямлі захоўваюцца традыцыі папярэдніх пакаленняў, перадаюцца нашчадкам. Хочацца верыць, што яе род будзе доўжыцца яшчэ не адно стагоддзе, а традыцыі прадоўжацца ў добрых справах яе ўнукаў і праўнучкаў.

Фотамайстар, журналіст і паэт Яўген Пясецкі адзін перш прысвяціў нашай зямлячцы:

*Каб калыскі сваёй
не забыцца,
Каб не счэзнуць сярод нягод,
Прахладой спрадвечнай
крыніцы
Наталі мяне, мой радавод.
Маю памяць стагоддзям
не вынішчыць,
Маёй сцежкі не звесці
ў прыгнёт –
Ад маны і ад лёсу рабыніча
Беражы мяне, мой радавод.
У валашках,
якім не выцвісіці,
У вольных спевах
вясновых чарод,
У Божай міласці,
у людской шчырасці
Будзе доўжыцца
мой радавод!*

*Вікторыя БУЯЛІЧ,
вучаніца Навасёлкаўскай СШ
Пастаўскага раёна
Куратар – Алена Вішнеўская,
настаўніца Навасёлкаўскай СШ*

Вяселле ў студзені 1962 г. (фрагмент фота)

Пра конкурс «Па-за кадрам...» мне распавяла мая настаўніца Валянціна Іосіфаўна Мілаш. Яна ж і дапамагла вызначыцца з тэмай працы, што была прысвечана вяселлю і вясельным фотаздымкам маёй сям'і.

Для мяне браць удзел у гэтым конкурсе было нязвычайна, але паспрабаваць штосьці новае цікава. Дзякуючы яму даведалася шмат новага пра гісторыю не толькі сваёй сям'і, але і пра гісторыю нашай краіны, лад жыцця іншых людзей.

Прыняць удзел мяня прымусіла цікавасць (раней нават не ведала, што існуе такі конкурс) і жаданне развіцця свайго кругагляду і ўмення пісаць эсэ і сачыненні. Не ведаю, ці дапаможа мне гэта ў будучыні, але я зрабіла для сябе важныя высновы: трэба пастаянна развівацца і ўдасканальвацца ў сваіх уменнях, займацца любімай справай і ніколі не спыняцца.

А гісторыя можа ў гэтым істотна дапамагчы. Дзякуючы ўдзелу ў конкурсе я зразумела, што гісторыя – гэта нешта вельмі цікавае і нязведанае. Думаю, людзі ніколі не разгадаюць усе яе таямніцы і загадкі, бо нават у сваёй сямейнай гісторыі часам хаваецца тое, пра што мы нават не здагадаліся.

Анастасія АНТУНОВІЧ

Руссо туристо! Облико морале!

Для современного человека, чтобы съездить в любую страну мира, нужны только паспорт и деньги. Но всегда ли было так просто нашим гражданам путешествовать по всему миру?

Во время переноса школьного историко-краеведческого музея (Мотольская СШ Ивановского района) мне попался групповой снимок, где среди прочих был изображен председатель колхоза «40 лет Октября» В. Балюк. Фото было сделано во время турпоездки по Болгарии. Удалось установить некоторые имена тех, кто на нем изображен. Среди них был А. Минюк. Вот к нему я и отправился в гости.

На фото изображена группа туристов на фоне Шипченского монастыря, который был построен в честь событий русско-турецкой войны.

Андрей Кириллович вспоминает: «В 1980-е годы появились платные туристические путевки. Чаще всего посещали Болгарию, Польшу, Чехословакию, Финляндию. Наблюдая совсем другую жизнь, нежели в родных Советских, наши люди изумлялись изобилию на прилавках и сервису в отелях. А еще, конечно, кафе и рестораны, варьете...».

Интересный момент: получая загранпаспорт, гражданин был обязан сдать советский. И, наоборот, по возвращении из вояжа заграничный паспорт обменивался на обычный.

Андрей Кириллович продолжает: «Поездка продолжалась 12 суток. Автобусом в сопровождении гида объездили всю Болгарию. Начали с Софии, также посещали Пловдив, Золотые Пески, были на Черном море. После каждой экскурсии очень хорошо нас угощали.

Ездили везде всей группой, селились в предписанной гостинице. Кушать ходили в ресторан. А вот денег меняли немного – рублей пятьсот. На них надо было все товары купить, которые потом везли домой. В магазинах товары можно было покупать не только за левы, но и за доллары. Там совершенно спокойно продавались хорошие по качеству и дефицитнейшие в середине 1980-х годов в СССР товары. Из поездки я привёз пальто из натуральной кожи. Покупали кроссовки, спортивные костюмы, детские костюмчики».

Многие туристы посещали церкви, где покупали крестики и иконки, которые часто потом конфисковались на советской таможне. Иногда люди совершали уж совсем «немыслимые деяния»: ставили Богу свечку.

Мой собеседник вспомнил случай, который произошёл с ним в Софии: «Посещали православную церковь. Некоторые из нашей группы даже не зашли внутрь, боялись. Но председатель колхоза Балюк зашёл. Я подошёл к Вере Ставевич и предложил поставить свечки. Купили 10 свечей за один лев и стали ставить. Когда это увидел Балюк, группу выгнали из церкви на площадь. К нам подошёл болгарин и предложил поставить свечки за нас со словами: «Уже будет вам, наверное!» Я ответил: «Будет так будет!» Затем подошёл Балюк и сказал: «Что вы делаете!!!» Я спокойно ответил: «Я же православный. Я не коммунист. Может, тут кто из моих родственников погиб, когда воевал. Я за них свечку поставил». Хотя мне за это, а Комбату (кличка местного жителя) за пьянку пришлось 100% путёвку оплатить, а остальным только 70%.

Болгары очень тепло и дружелюбно относились к нам, постоянно называли нас «братушки» и старались угодить во всех мелочах. Особо радовал болгарский язык: буквы на вывесках легко читались, речь была понятной. Можно было ходить без гида и переводчика».

Советских туристов на территории других стран строго контролировали приставленные к группе сотрудники КГБ.

«Во время поездки произошёл один курьёзный случай, – продолжает рассказ мой собеседник. – Чемоданы уже были собраны. В гостинице ждали автобус, чтобы ехать на вокзал. Поезд задерживался на два часа. Решили с Комбатом пойти выпить пива. Я своё пиво выпил и ушёл в гостиницу, а Комбат остался. Как выяснилось позже, возле него остановился проезжающий болгарин и, узнав, что это турист из СССР, пригласил его в гости, так как его жена была из Белгорода.

Все ждали Комбата, стали искать. Сотрудники КГБ хотели уже сообщать в посольство, что пропал человек. Из-за этого запретили всем выходить из автобуса.

Балюк предложил гида вернуться в гостиницу, но и там нашего друга не оказалось. Как только вышли из гостиницы, подъезжает машина, выходит из неё Комбат, пьяный, что еле на ногах стоит. Оказывается, болгарин завёз его к себе домой и угощал вином!

Как выяснилось позже, жена болгарина работала на вокзале кассиром, а в этот день была выходная. Она позвонит на вокзал, спросит про поезд. Ей ответят что поезд задерживается. Поэтому

Комбат и не спешил возвращаться в гостиницу. А что тут такое ЧП, никто и не думал!

При пересечении границы встал вопрос, куда положить купленные в церквях крестики и иконки, чтобы не забрали.

Приходит таможенник, проверяет. Комбат лежит пьяный, не добудиться. Спрашивает, много ли иконок и крестиков везём.

– У него, – показывая на Комбата, – их полчемодана.

– У него?.. – удивился таможенник и ушёл.

Так и проехали, никто не проверял».

Снимку, послужившему основой нашего повествования, уже более 30-ти лет. За это время поменялось многое. Больше нет на карте той страны, гражданами которой являлись наши туристы, а крестики и иконки свободно можно приобрести и в наших храмах. Мы свободно путешествуем по миру, нас никто не

контролирует в нашем перемещении, и из поездок чаще всего мы привозим сувениры и массу впечатлений, потому что спортивный костюм и хорошее пальто можно купить и дома. А в советское время это было особенным событием в жизни человека. И память о людях оставалась на всю жизнь.

Не думаю, что кто-то из нас задумывается о том, что, смотря в объектив фотоаппарата, смотрит в вечность! Спусти много лет наши дети, внуки или правнуки найдут эти фото и захотят больше узнать об истории каждого из них. Ведь в этих снимках отобразилось остановленное мгновение прошедшей жизни.

*Анастасия ФИЛИНОВИЧ,
ученица Мотольской СШ
Ивановского района
Куратор – Ольга Райкевич,
учительница Мотольской СШ*

Развагі куратара

Асноўныя мэты ў музейнай справе – гэта збор і захаванне прадметаў. Акрамя гэтага сучасная музейная справа, згодна з Кодэксам аб культуры, павінна фіксаваць усё з’яві, што адбывалася і адбываецца ў грамадстве.

Доўгі час музей быў сапраўднымі навукова-даследчымі цэнтрамі; на жаль, сёння мы бачым тэндэнцыю пераўвасаблення музея ў «забаўляльную» ўстанову. Нягледзячы на гэта, супрацоўнікамі нашага Музея бітвы за Дняпро (Лоеў) назапашаны досвед працы з гістарычнымі артэфактамі. Намі вядзецца пэўная праца па перадачы ведаў па гісторыі і культуры. Гэта адбываецца праз экспазіцыю, часовыя выставы, мерапрыемствы і інш. Але ў пэўны момант мы зразумелі, што тых, хто карыстаюцца нашымі паслугамі, у большасці дзеці, застаюцца пасіўнымі і зусім не зацікаўленымі да таго матэрыялу, што мы даем – ці праз гульні, ці праз лекцыю.

Таму ўдзел у конкурсе «Па-за кадрам...» (дарэчы, пра яго мы даведзеліся з сацсетак) для нашай установы і яе прадстаўнікоў-куратараў стаў эксперымантам па засваенні новых, цікавых і больш дзейсных метадаў па даследаванні гісторыі.

Калі мы знайшлі зацікаўленую і адносна «вольную» ад школьных справаў будучую пераможцу Сашу Седзька, мы сапраўды заняліся праектам па даследаванні гісторыі, якая пачынаецца са старых і не вельмі фотаздымкаў, рарытэтных сямейных рэчэй. Гісторыі, якая пачынаецца з сям’і.

На першым этапе даследавання працы з фотаздымкамі, якія Саша знайшла ў бабулі, мы зусім не ведалі, да

чаго яно прыйдзе, які атрымаецца вынік. Гэта быў сапраўды эксперымент.

Гэты клубок з ніткамі сямейнай гісторыі, а потым гісторыі іншай сям’і, а далей сем’яў, рэгіёнаў прывёў нашае даследаванне да таго, што дзяўчынка-ўдзельніца Саша пачала задаваць сабе пытанні. Уключачы сябе ў гэты працэс спасціжэння гістарычных падзеяў.

Наступным этапам нашага даследчага праекта было наведванне і запіс успаміну карэннай жыхаркі нашага мястэчка, сапраўднай і самабытнай краянаўцы – Алены Цімафееўны Пінчук.

Пад час гэтага складанага працэсу мы заўважылі, што наша вельмі сціплая Саша становілася яшчэ больш сціплай. І магчыма, магло падацца, што яна не разумее, навошта ёй гэтая «вусная гісторыя» і для чаго ўсё гэта адбываецца.

Але праз некаторы час пасля запісу інтэрв’ю мы чыталі вельмі цікавы тэкст, які Саша «выхапіла» з амаль што двухгадзіннай размовы з 91-гадовай інтэлігентнай бабуляй.

Хаця мы хацелі сысці ад тэмы вайны, успаміны Алены Цімафееўны зноўку нас да яе вярнулі. Зразумела, што для яе пакалення вайна стала самай галоўнай гістарычнай падзеяй. Але я вярнулі? Ведаем, што пра

такую вайну, пра якую Саша пачула ад Алены Цімафееўны, яна не прачытае ў падручніках па гісторыі.

Яшчэ мы зразумелі, што глабальныя падзеі, з’явы, працэсы з гістарычнай навукай застаюцца для Сашы і іншых яе аднагодкаў проста фактамі, калі яны не даведаюцца пра «маленькія» гісторыі сваіх сем’яў.

Пад час працы мы зразумелі, што, на жаль, гэтыя «маленькія» гісторыі нашага рэгіёну сыходзяць, а за імі і сыходзіць увесь рэгіён...

Што нам даў удзел у конкурсе? І ці будзем мы прымаць яшчэ ўдзел?

Тое, што наша даследчая праца заняла 2-е месца, тое, што яе чыталі і ацэньвалі выдатныя і паважаныя людзі, тое, што музей, Саша і нашыя куратары выйшлі на іншы ўзровень і іншую глебу – нішто ў параўнанні з тым, якая была ўзрадаваная наша суразмоўца Алена Цімафееўна, калі даведлася, што камусьці яшчэ патрэбная! Што яна яшчэ жывая! Што я гісторыя цікавая! Што яна некалі стварала гісторыю і стварае яе і цяпер.

І нават аддшыла, выкліканая хворым сэрцам, чамусьці знікла ад навіны, што яе «маленькая» гісторыя заняла 2-е месца на прасторах дзяржавы.

Толькі дзеля гэтага мы працягнем удзельнічаць у конкурсе, які стымулюе нас спазнаваць сваё.

Формирование домашней библиотеки. Её роль в повседневной жизни семьи

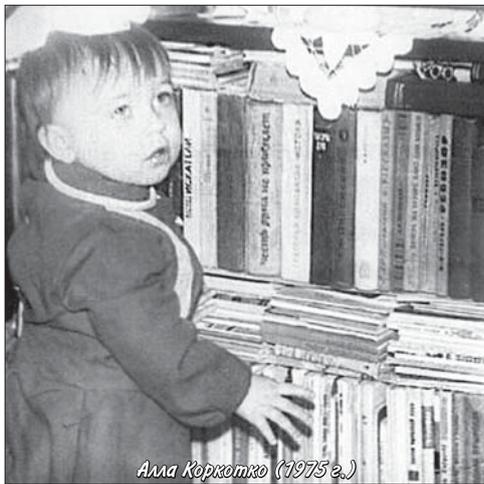
В родительском доме моей матери, Аллы Коркотко, бережно хранятся книги. Они не просто составляют часть интерьера дома, а многие годы живут здесь, делая жизнь членов всей нашей семьи более духовной, интересной.

Хранятся в этом доме и семейные альбомы, в которых фотографии, собранные с конца 1970-х гг. На многих из них – мой дед Леонид Коркотко, учитель, музыкант, самодеятельный поэт. И, что интересно, и он, и моя мама, и я, маленький, часто запечатлены на фоне книг. Я много слышал от бабушки, матери о том, как дед любил книги, долго их собирал, был настоящим библиофилом.

Вот я и решил в этой работе рассказать историю создания нашей семейной библиотеки и её влияния на членов моей семьи.

Увлечение книгами началось у моего дедушки Леонида в студенчестве, в 1970-е гг. Ему посчастливилось побывать в доме профессора Алексея Петкевича, своего куратора, писателя, патриота. Основным элементом интерьера были книги. Молодой человек сделал правильный вывод, что личность его уважаемого педагога формировали именно они, и решил последовать его примеру. На покупку книг он расходовал часть стипендии и денег, присланных родителями на питание. Часто голодал, зато книг у него прибавлялось. Тем более, что в Гродно их было где купить. Это были магазины «Школьник», «Раніца». Многие издания помогали в учёбе. Первой книгой по белорусской литературе, приобретённой для домашней библиотеки, был сборник стихотворений Анатолия Вертинского «Чалавечы знак». Навсегда полюбил Леонид стихи этого поэта, а сборник бережно хранил, как память о юности.

В 1972 г. Леонид женился на однокласснице Марии, окончил институт и начал работать учителем белорусского языка и литературы школы-интерна-

Алла Коркотко (1975 г.)

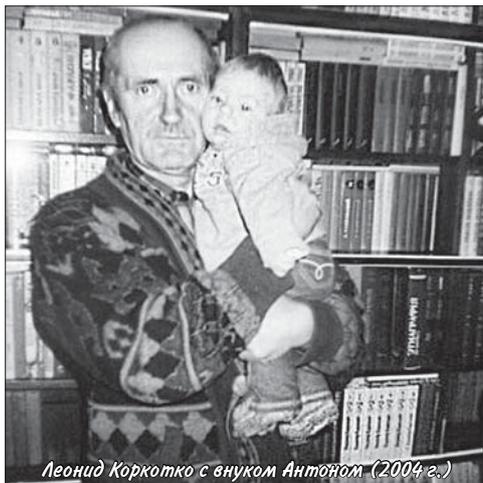
та. На новоселье мать жены подарила ему вместительный книжный шкаф, позже были приобретены книжные стеллажи. Когда молодая семья переехала в свою квартиру по улице Пионерской, соседи думали, что там откроется библиотека, так много было привезено книг. И действительно, книгами семьи Коркотко пользовались не только их дети, друзья и родственники, но и многие соседи, ученики Марии Викторовны и Леонида Михайловича.

В 1974 г. Леонида призвали в армию, служил в ракетных войсках в Бобруйске. Часто писал жене, волновался за дочку Аллу. Большой радостью для него была информация о приобретённых книгах, которыми, в его отсутствие, занималась жена. Была оформлена подписка на детскую энциклопедию «Что такое? Кто такой?», 5-томное собрание сочинений А. Грина, куплена книга А. Адамовича, Я. Брыля, В. Колесника «Я з вогнянай вёскі».

Книги нашей домашней библиотеки расставлены по

тематическим разделам: русская классическая литература, зарубежная литература, детская литература, белорусская литература, фантастика и приключения, энциклопедии и словари. До смерти дедушки в 2008 г. библиотека насчитывала 2000 экземпляров книг. После его смерти часть учебной и художественной литературы была подарена семьёй городской библиотеке. Сейчас наша домашняя библиотека исчисляется приблизительно 1500 экземплярами.

Хорошей традицией в семье Коркотко было приобретение книг в подарок, на память. Так, будущей жене Леонид подарил 3-х томник В. Маяковского. В честь рождения сына супруги подписались на «Энциклопедию литературы и искусства Беларуси». Как же радовалась вся семья, когда в 1987 г. в 5-ом томе этого сборника на стр. 594 Леонид нашёл статью о родственнице своей жены по бабушкиной линии Иване Шутовиче, белорусском публицисте, общественном и культурном деятеле. Из Москвы,

Леонид Коркотко с внуком Антоном (2004 г.)

со съезда работников народного образования, бабушка привезла подарок – «Советский энциклопедический словарь» 1987 г. Моей маме на 17-летие был подарен очень редкий в те времена роман М. Митчел «Унесённые ветром» в 2-х томах, а мне на 4-летие дедушка подарил «Большую энциклопедию сказок», которую я бережно храню, тем более, что это был его последний подарок. Из поездки в Калининград на экскурсию Леонид привёз собрание сочинений В. Пикюля.

Важной частью библиотеки являются тетради, журналы, сборники, связанные с творчеством моего деда. Самодеятельный поэт оставил 6 общих тетрадей стихов. При жизни он печатал некоторые из них в районной газете, в журнале «Першацвет». Бережно хранятся в нашей семье его книги: «3 паэтычных шыткаў», изданная в 2009 г. в издательстве СШ № 1 г. Ошмяны; «Натхненне», 2010 г., издатель А. Печенко. Жаль, что при жизни мой дед не успел издать все свои стихи, в сборники вошла только небольшая их часть. Я надеюсь, что когда-нибудь я смогу издать книгу с

полным собранием дедушкиных стихов. А пока я выпустил электронную книгу стихов Л. Коркотко с тематической подборкой произведений, посвящённых Гродненщине «3 паэтычных шыткаў». Это мой вклад в домашнюю библиотеку.

Дом – это храм. Частью этого храма была и остаётся библиотека. Так было и есть в доме бабушки Марии. Так устроено и в нашей семье Плевако, семье учителей в третьем поколении. У каждого из нас есть свои книжные полки. На моих – около 40 книг. Помню, как у меня появилась каждая книга. В основном в моей личной библиотеке художественная литература: серии «Школьная библиотека», детективы Ю. Ситникова, романы С. Кинга. Есть научно-популярные издания, 8 томов энциклопедии «Я познаю мир», а также мои любимые книги детства: «Энциклопедия динозавров», «Атлас удивительных животных», энциклопедия «Пираты», много книг Э. Успенского, А. Линдгрена, А. Рыбакова. Я бережно отношусь ко всем книгам и надеюсь, что они сохранятся надолго и достанутся потомкам. В нашей семье хранятся редкие издания с автографами авторов: сборник стихов Максима Танка, повесть В. Быкова «Знак бяды», методический справочник по белорусскому языку В. Лещинской, подборка журналов и газет военного времени «Раздавим фашистскую гадину» и «Партизанская дубинка», изданные в 1942 – 1945 гг.

Моего дедушки нет на свете уже 11 лет, но библиотека, собрание которой он считал делом своей жизни, и сегодня живёт с нами.

В современном мире книга уже не может считаться единственным источником знаний. Я заинтересовался тем, сколько же читают белорусы, и нашёл информацию института социологии НАН Беларуси за прошлый год. Оказалось, что только 49% читают художественную литературу, почти столько же вообще не читает книг. 12% из опрошенных читают белорусскую литературу, а предпочтение отдадут таким белорусским авторам, как В. Короткевич, В. Быков, И. Мелеш. Я задумался над вопросом, как читают мои сверстники, и провёл социологический опрос среди учащихся 10 – 11 классов.

Респондентами выступили 47 человек. Читают книги все. Более 70% из них – программная литература. Любимые жанры – фантастика, детектив, фантастика.

20% читают русскую литературу, 80% – зарубежную, но в русских переводах, 10% – белорусскую. Любимые белорусские авторы – Н. Батракова, С. Алексиевич. К сожалению, современные школьники отдают предпочтение иностранной литературе, а не своей. Но зато все 47 человек ответили утвердительно на вопрос о том, читают ли их родители. И почти у всех есть домашние библиотеки. Коллекция книг в них варьируется от 20 и до 70-и.

Для молодёжи века электронных технологий аудиокнига, электронная книга значат порой даже больше, чем книга на бумажном носителе. И всё же, приятно осознавать, что ценность чтения не потеряна, а домашние библиотеки бережно сохраняются в семье, передаются из поколения в поколение, дарят радость и памятные воспоминания.

Антон ПЛЕВАКО,
ученик СШ № 2 г. Ошмяны
Куратор – Инесса Борисевич,
учитель СШ № 2 г. Ошмяны

З раняга школьнага маленства я люблю ўдзельнічаць у розных конкурсах. Прывучылі да гэтага мае бацькі, першая настаўніца Алена Анатольеўна Шыманская, а мая настаўніца гісторыі Іна Генрыхуўна Барысевіч заўсёды падтрымлівае мяне і накіроўвае. Сёлета яна прапанавала паўдзельнічаць у міжнародным гістарычным конкурсе «Па-за кадрам...». Я напісаў пра гісторыю нашай хатняй бібліятэкі.

Што мне даў удзел? Мне падабаецца атмосфера падрыхтоўкі. Спадабалася збіраць матэрыялы, зноў і зноў у бабуліным доме адчыняць знаёмыя шафы з кнігамі, трымаць у руках любімыя кнігі, перагортваць сямейныя альбомы, перачытваць дзядулевы вершы, браць інтэрв'ю ў родных.

А яшчэ мне прыемная атмосфера чакання вынікаў. І калі прыйшоў вынік – трэцяе месца, – я быў шчаслівы, радаваўся мае блізкія, настаўнікі. І я зразумеў, што гісторыя нашай сямейнай бібліятэкі, частка сямейнай гісторыі, можа стаць часткаю гісторыі грамадства. А таксама – што вельмі важна пісаць пра гісторыю сваёй сям'і. І мой дзядуля, які цягам усяго жыцця збіраў кнігі, марыў, што яго ўнукі будуць папаўняць бібліятэку і карыстацца ёй, цяпер ганарыўся б мною.

Потым была відэаканферэнцыя, дзе ўрачыста абвясцілі пераможцаў. Пад час удзелу я пабачыў вялікую працу ўсіх удзельнікаў, разумеў, што не адзін я цікаўлюся гісторыяй сваёй сям'і, роднага краю. Я зразумеў, якую вялікую працу ажыццявілі сябры журы (і вельмі ўдзячны ім, што адзначылі маю працу). Калі слухаў выступленні хлопцаў і дзяўчат, прыгадваў і армейскі альбом дзядулі, і бабуліны распевы пра студэнцкую маладосць, аб працы ў будатрадах. У галаве віліся тэмы, што можна распрацоўваць, новыя ідэі...

Я цяпер вельмі заняты – выпускнік, рыхтуюся да паступлення ў ВУНУ. Калі да гэтага часу я яшчэ не мог вызначыцца з выбарам прафесіі, то цяпер амаль перакананы, што звязу жыццё з гісторыяй. І конкурс «Па-за кадрам...» – магутны стымул, які дапамог вызначыцца. Я мару паступіць на гістарычны факультэт. І я ўпэўнены, што калі мара ажыццявіцца, у маім студэнцкім жыцці знойдзецца месца для ўдзелу ў конкурсах, бо яны падтрымліваюць у чалавеку дух творчасці, робяць яго шчаслівым.

Антон ПЛЯВАКА

Вёска, якой няма

*...Іду я старой каляінай,
Забытаю сцежкай дамоў.
І кожны мой крок –
то памяць,
Позірк –
сустрэча з былым.
Раны старыя палаць,
Боль вочы грызе, як дым...
Ларыса Генійш*

Куды падзеліся вясковыя жыхары?

Мая маці нарадзілася ў 1969 г. у вёсцы Глінічы, што ў Шчучынскім раёне. Яна застала той час, у які я не магу трапіць. Пабачыла тыя звычкі, якіх я ніколі ўжо не пабачу. А ўсё таму, што вымірае беларуская вёска. З 1970 па 1986 г. колькасць вясковага насельніцтва зменшылася з 5,1 млн да 3,7 млн! Згодна з перапісам 2019 г., сельскіх жыхароў засталася ўсяго 2 млн.

І пакуль гэтая вёска яшчэ ёсць на мапе, трэба ажывіць яе ва ўспамінах з дапамогай фотаздымкаў з нашага сямейнага архіва.

Глінічы мацінага дзяцінства

У 1970 – 1980-я гг. вёска была не малая – 60 двароў, пустых хат амаль няма, жыло шмат дзяцей. Сёння жылымі засталіся толькі некалькі дамоў на канцах вёскі, астатнія зарастаюць

пустазеллем. Памятаю, калі 10 гадоў таму заехалі туды, то маці расплакалася сядо вуліцы... Тады не разумела, а цяпер і мне балюча.

Школа

У 1976 г. мама пайшла ў першы клас у пачатковую школу ў стары панскі дом у фальварку Ваўчынкі, непадалёк Глінічаў. Яна добра памятае планіроўку гэтага дома, з захапленнем расказвае пра той вясёлы час і помніцы кожнага вучня. Усяго было 3 класы, у якіх вучыліся дзеці з навакольных вёсак. Яе аднакласнікамі былі Лена Карпінец, Стась Клімаш, Валерык Махнач, Раман Шаўчук. Вучыла першакласнікаў Марыя Сцяпаняўна Дзямешчанка, а 2 і 3 класы – Наталля Аляксееўна Паддубная.

Хрысціны і цяганне бабаў

Але самае цікавае – гэта жыццё і традыцыі вёскі. Такія звычкі мама бачыла толькі ў Глінічах.

Вясна 1976 г. Хрысціны мацінага брата Віктара. Тады быў цікавы абрад – цяганне бабаў. Калі нараджаўся першы ўнук, то пад час застолля, пасля хрышчэння ў касцёле, бабуляў садзілі на воз, і мужчыны цягнулі яго праз усю

вуліцу. Ззаду ішлі астатнія госці, беглі дзеці, гралі музыкі, спявалі песні. На такі шум і гоман выходзілі людзі, віншавалі бабуляў з унукамі, а бацьку – з сынамі. Тых, хто павіншаваў, частавалі пірагамі і гарэлкаю, спецыяльна для іх спявалася песня «пад заказ», і ўся гэтая вясёлая праца цягнула воз з бабамі да наступнай хаты. На першым фотаздымку якраз такі момант.

Воз цягнуць нашыя сваякі – Ярчак Габіс і Гена Рамановіч, дапамагае сусед Дзеаніз Ткачук. На возе бачная толькі адна баба (дзед дава цётка) Ядвіга Паддубная, але сядзела і прабабуля Марыя Тарасік. У цэнтры мама, ёй 7 гадоў. На заднім плане каля ганка стаіць мой дзед Дзеаніз Паддубны.

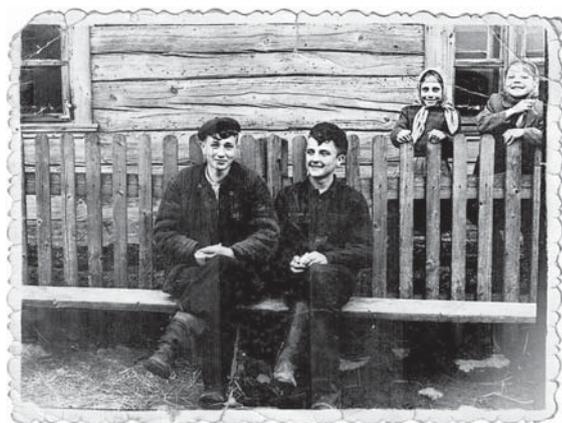
Воз дацягвалі да канца вёскі, дзе па традыцыі стаяў крыж, абсаджаны кустамі бэзу – атрыбуць кожнай беларускай вёсцы.

На пярэднім плане бачым маміных школьных сяброў – гэта Рысяк Габіс і Іра Паддубная з Данай Наваградскай.

Музычнае жыццё

Музыка – абавязковы суправаджальнік усіх святаў. У Глінічах у 1970-я нават быў свой ансамбль! Мясцовыя жыхары прызвалі яго «Тры Яны», бо ў ім гралі Янак Паддубны, Янак Сідаровіч і Янак Ткачук. Ніводнае вяселле, провады ў армію ці танцы не праходзілі без іх. Ігралі добра, песні розныя спявалі: ад каталіцкай «Сардэчнай Маткі» да папулярнай тады «Вологды» ВІА «Песняры».

Мой дзед Д. Паддубны добра граў на гармоніку і на бубне, у канцы 1960-х уваходзіў у другі самадзейны калектыў, які называўся «Банцавічы», бо сабраў яго дзед і сваяк Павел Банцавіч. На трэцім фота яны і стаяць: дзядзька Павел, яго сын Эдзік і мой дзед

Д. Паддубны. Гэта быў не проста любімы занятак, але і добры дадатковы заробак у тыя нялёгкае часы.

Ніякай музычнай школы ў вёсцы не было, усе вучыліся адзін у другога. У каго быў талент і захапленне музыкай, той і станавіўся на музычны шлях.

Наогул, акруга славілася музыка адоранымі людзьмі. Так, разам з дзедам у Васілішкаўскай школе вучыўся Чэслаў Выдзійцік. Гэта Чэслаў Немен – знакаміты ў Польшчы рок-сявак і кампазітар. Цяпер у Старых Васілішках (7 км ад Глінічаў) ёсць дом-музей, прысвечаны яго творчасці.

Тата Чэслава быў арганістам у касцёле, а сам ён атрымліваў музыкальную адукацыю ў вучэльні ў Гродне па класе домры. Дзед расказаў маме, што гэта быў хлопец з характарам і не любіў, калі яго прозвішча настаўнікі называлі па-руску – Выдрыцкі. Тады ён не адгукаўся. У 1958 г. уся іх сям'я выехала ў Польшчу.

Вёска працоўная

Эміграцыя з вёскі ўжо тады была праблемай. Мацава пачалі выязджаць у

1950-я гг. у Польшчу. Моладзь бачыла цяжкаю працу ў калгасе і таксама імкнулася вырвацца ў горад на вучобу ці на заробкі.

На гэтым фота 2 чалавекі, якія таксама паспыталі шчасця за мяжой Беларусі. Гэта два сябры-суседзі: злева Стась Акановіч і мой дзед Д. Паддубны. Абодва вывучыліся на механізатары: Стась вырашыў у пачатку 1960-х зарабіць грошы на вугальных шахтах у Комі АССР, дзе і застаўся жыць. Дзед паехаў на цаліну ў Казахстан, дзе «зарабіў» сабе сухоты і вымушаны быў вярнуцца ў родныя Глінічы, дзе і застаўся. Жыццё ў вёсцы працягвалася.

Гэтая гісторыя фотаздымка належыць не толькі Глінічам, яна тычыцца тысячаў іншых знікаючых вёсак і хутороў, дзе раней было вясёлае жыццё, свае звычкі і асаблівыя людзі.

А што сёння? Глінічы і тысячы беларускіх вёсак, якія падарылі Беларусі таленты, добрых працаўнікоў, руплівых гаспадароў і проста добрых бацькоў, знікаюць.

Што адчуваюць людзі, якія засталі гэты час? Горкі боль і бездапаможнасць. Што адчуваю я? Шкадуно, што ніколі не адчую на сабе тую атмасферу. Слабасць, бо не магу адрачыся ад горада, хоць і сама нарадзілася ў вёсцы. Што нам застаецца? Спадзяванца, што карані паклічуць нас, што частка насельніцтва вернецца ў вёскі.

5 3 . 7 6 2 3 6 0 ,
24.918206 – гэта дакладныя каардынаты Глінічаў. Пакіну іх тут, каб знайсці вёску на планеце Зямля, нават калі яна знікне з усіх мапаў свету. Каб помніць свае карані, каб ведаць сваю Радзіму, каб паказаць дзецям.

Конкурс «Па-за кадрам...» – гэта магчымасць для маладога пакалення зацікавіцца гісторыяй свайго роду ці вёскі з дапамогай фотаздымкаў, што некалькі дзесяцігоддзяў ляжаць на гарышчы.

Без конкурсу няма такой матывацыі вывучаць гэта паглыблена. У маім выпадку менавіта так і было.

Дома даўно былі фотаздымкі з мацінага дзяцінства, для мяне яны не мелі такой каштоўнасці, як для яе. Гэта былі проста старыя чорна-белыя здымкі з чужой для мяне гісторыяй. Тады я яшчэ нават не думала, што гэта мая гісторыя.

Мая мама гісторык, і калі яна даведлася пра конкурс, то адразу ведала, што гэта будзе канкрэтны фотаздымкі нашай сям'і. Што гэта будзе гісторыя яе дзяцінства і бацькі. Яна хацела, каб гэтую працу з ёй пісала менавіта я, бо гэта была асабістая гісторыя.

Спачатку я не хацела пісаць, шчыра кажучы, але памылілася. Цяпер я ведаю гісторыю кожнага фотаздымка, быццам зазірнула ў мінулае і знайшла частку сябе. Конкурс дае каштоўнасць і звяртае ўвагу на тое, што магло знікнуць назаўсёды.

Дзякуй вялікі арганізатарам! Хоць і не атрымалася жаданая пазездка ў Берлін, але мы атрымалі цудоўныя падарункі.

Яўгенія АХОЦІНА

Яўгенія АХОЦІНА,
супрацоўніца
ТАА «Вебмарт Груп»
Куратар – Тарэса Кудрык,
настаўніца Волгаўскай СШ
Шчучынскага раёна

Витебское «Узгор'е»: Возрождение культуры

Однажды мама сказала, что помнит Свято-Покровский собор, который расположен недалеко от нашего дома, лежащим в руинах. И мне захотелось узнать об истории восстановления Покровки, как называют её горожане.

Начала я с посещения областной библиотеки имени Ленина, где познакомилась с библиотекарем Ольгой Дорофеевой, которая помогла мне. Церковь была закрыта в 1930-е гг., а в 1941 г., когда антирелигиозная политика немного стихла, вновь была открыта. Во время войны была разрушена крыша здания и уничтожен второй ярус башен церкви. После войны здание не восстанавливали, но и не стали разрушать – это постепенно делало время.

В 1985 г. было принято решение снести церковь. Но в середине 1980-х вышла статья «Што застанецца нашчадкам?.. або Роздум аб тым, чаму страчвае непаўторныя рысы свайго гістарычнага аблічча Віцебск» (газ. «Звязда» за 20 марта 1986 г.). И витебская интеллигенция не смогла больше терпеть разрушение и уничтожение культурного наследия города. Первое, что решили сделать, – собрать подписи против уничтожения церкви. О. Дорофеева рассказала, что немного позже эти энтузиасты сплотились и организовали клуб «Узгор'е».

Собранные подписи сработали, и власти решили не разрушать Покровку. «Узгорцы» решили действовать: взяли в руки лопаты и нача-

ли очищать её от завалов. Всего за полгода смогли расчистить от трёхметрового слоя грязи и мусора, чем сэкономили время реставраторам. Реставрация была завершена в июле 1992 г.

Меня тронул факт, что мои земляки бескорыстно проделали такую значимую для родного города и его культуры работу. Захотелось встретиться с кем-нибудь из «узгорцев». О. Дорофеева помогла мне найти некоторые контакты тех, кто вместе с ней участвовал в субботниках. Мне пришлось созвониться более чем с 10 людьми и сходить на несколько бывших мест работы «узгорцев». В результате – удалось встретиться с Ниной (Маевской) Леоновой и с Максимом Макаровым.

Темой заинтересовалась не только я, но и моя мама. Она стала расспрашивать знакомых. Одна из её приятельниц, Татьяна Севериная, рассказала, что со всей семьёй принимала участие в субботниках клуба, дала координаты председателя совета клуба, историка-краеведа, археолога Игоря Тишкина. Он поделился с нами ссылками на два фильма: «Витебские узоры» и «Витебск. 1987».

Оказалось, что у Н. Леоновой остался альбом с фотографиями и её зарисовками.

Больше всего моё внимание привлекли два снимка, на которых «узгорцы» очищают Покровку от завалов. На первой фотографии мы видим двух мужчин, в руках у них лопаты. Скорее всего, это подвальное помещение.

Второй снимок сделан уже снаружи, на нём восемь человек. Самым интересным объектом на фотографии считаю план-чертёж Покровки.

Н. Леонова рассказала, как относились люди к их субботникам: некоторые прохожие восхищались, кто-то присодинялся, но были и те, кто издевался, говорили: «Вам что, заняться больше нечем? Если хотите, то приходите ко мне на дачу работать».

В Государственном архиве Витебской области я нашла фонд, посвящённый

деятельности клуба «Узгор'е», состоящий из 35 дел.

«Узгорцами» были люди разных профессий – от историков, работников культуры и архитекторов до обычных рабочих с завода. Также в субботниках принимали участие школьники и студенты. Возраст участников был разным: самые маленькие учились в 3 классе, а самым старшим было уже «за пятьдесят». Неожиданно, что приезжали люди издалека, например, из Ленинграда.

Целями клуба были: охрана и пропаганда памятной истории и культуры, добровольная помощь в их реставрации, пропаганда исторического прошлого нашего народа и белорусского языка, а также борьба за экологически чистую среду.

Работа планировалась на год. Например, на 1986 г. это были субботники на археологических раскопках бывшей Духовской церкви, в Ратуше, благоустройство территории бывшей Покровской церкви и монастыря тринитариев, благоустройство могил историка Витебщины А.П. Сапунова и художника Ю.М. Пэна. Значительное место занимала пропаганда знаний о памятной истории и культуре, клубная работа, лекции об археологических раскопках в Витебске. И.М. Чернявский делился опытом работы в реставрационных мастерских, а о проекте восстановления исторической части города вёл беседы В.В. Лукомский.

Также члены клуба организовывали народные праздники: Купалле, Гуканне, Дзяды, но больше всего «узгорцам» нравилось праздновать Каляды. Они наряжались и ходили калядовать по городу, пели народные песни, смеялись и дарили витебчанам праздничное настроение.

Ещё члены клуба поднимали тему экологии, принимали участие в водном ралли «Припятя – 88».

Оказывается, вскоре после взрыва на Чернобыль-

ской АЭС было принято решение построить атомную электростанцию под Витебском. После этого объявления «узгорцы» начали собирать подписи против строительства Витебской АЭС и оповещали население о возможных угрозах такой стройки. Около 6000 человек поставили свои подписи против неё.

Опыт клуба «Узгор'е» перенимали и другие белорусы: похожие сообщества были в Минске («Талака»), Гродно («Паходня»), Могилёве («Машэка») и даже в Москве существовало товарищество белорусской молодёжи имени Франциска Скорины.

Когда «узгорцы» начали заниматься восстановлением памятников архитектуры, то не смогли обойти Успенский собор, который сегодня можно считать визитной карточкой Витебска. Воссоздать собор, взорванный больше полвека назад, на месте которого действовал цех завода заточных станков, казалось маловероятным, но все верили в успех.

Благодаря инициативе энтузиастов в Витебске удалось восстановить Свято-Покровский собор, костёл Святой Варвары, городу вернули и Свято-Успенский собор.

Клуб «Узгор'е» выполнил свою главную задачу: изменил отношение граждан к культуре, религии, историческому наследию, а также помог сохранить и восстановить главные архитектурные богатства города.

После 1991 г. судьбы «узгорцев» начали складываться по-разному: большинство увлеклось политикой, ведь тогда активно начали образовываться политические партии, кто-то «ушёл в семью» и посвятил себя воспитанию детей, а кто-то пошёл учиться на историка, стал краеведом.

На примере «узгорцев» я поняла, что люди, объединившиеся общей благородной идеей, невероятно сильны и могут добиться очень многого.

*Вероника ОСТРОВСКАЯ, студентка БГУ, факультет философии и социальных наук
Кураторы – Лариса Тимошенко, Татьяна Дробыш*

Чатыры гады таму я ўпершыню даведалася пра конкурс «Па-за кадрам...», калі мая настаўніца па журналістыцы прапанавала мне паўдзельнічаць у ім. У той момант я і падумаць не магла, што вывучэнне гісторыі стане такой значнай часткай майго жыцця. У школе мне было цікава паслухаць настаўніцу, калі тая распавядала пра мінулае нашай краіны, але мая зацікаўленасць ніколі не выходзіла за сцены класа.

Я напісала працу «ШРМ: працаваць і вучыцца», дзе разглядала тыповыя жыццё школы рабачай моладзі ў 1950-я гады. І прывяціла маёй памерлай бабулі, якую я амаль не памятаю.

Калі працавала над ёю, я пачала больш праводзіць часу з маці, і ў нас заўсёды была тэма для размовы: мінулае і лёс маёй сям'і. З кожным вечарам мы становіліся бліжэйшымі, таксама я адчувала нейкую сувязь з маёй бабуляй, якой да гэтага не было.

Маю працу журы ацаніла, я заняла першае месца, а галоўным прызам была паездка ў Берлін на міжнародны гістарычны летнік. Гэта быў самы неверагодны досвед у майм жыцці. Я пазнаёмілася з вялікай колькасцю цікавых і таленавітых людзей з усяго свету, даведалася больш пра гісторыю Германіі, іншых краінаў, прыемна правяла час і знайшла сяброў.

Летась у верасні абвясцілі новы конкурс, і я без ваганняў пачала думаць над новай тэмай і збіраць матэрыял. За год перапынку я нават засумавала па даследчай працы і адкрыццях. Новая тэма была прывесчаная энтузіястам клуба «Узгор'е», якія адраджалі культуру і гісторыю майго роднага горада Віцебска ў канцы 1980-х. Да гэтай тэмы я прыйшла выпадкова. Аднойчы мы гулялі з маці па гарадзе, і яна распавяла, што Пакроўскі сабор, які знаходзіцца ў самым цэнтры Віцебска, стаў закінутым усё яе дзяцінствам і маладосцю. Мне стала цікава, чаму яго так доўга не аднаўлялі пасля вайны і хто ўсё ж паспрыяў адраджэнню сабора. Так я даведалася аб рупліўцах з клуба «Узгор'е» і пачала сваё цікавае даследаванне.

За час працы я пазнаёмілася з рознымі цікавымі людзьмі, якія дапамагалі мне са зборам інфармацыі, зноў праводзіла шмат часу з маці, якая таксама вельмі зацікавілася гэтай тэмай, яна жыла ў час існавання клуба, але не чула пра «узгорцаў».

Сёлетня гістарычны лагер праходзіў у рэжыме анлайн з-за распаўсюджвання covid-19. Цягам шасці тыдняў беларусы, украінцы, маладзеванцы і грузіны абмяркоўвалі пытанні нялёгкага мінулага і тое, як не азірацца назад з гневам. Я даведалася шмат цікавага пра гэтыя краіны. Хочь мы і знаходзімся тэрытарыяльна блізка, але ў школах і ўніверсітэце не акцэнтуюць увагу на гісторыю нашых суседзяў. Гэтыя шасці тыдняў былі захапляльнымі, я пачула шмат неверагодных сямейных гісторыяў ад удзельнікаў, такіх гістарычных тонкасцяў, якія ніколі б нідзе не прачытала.

Цяпер людзі мала гутараць з блізкімі аб мінулым, інтэрнэт замяніў усякую камунікацыю паміж намі. Удзель у гэтым конкурсе даў мне ўсёвядомленне таго, наколькі важна вывучаць і шанаваць гісторыю сваёй сям'і і краіны. Бо толькі дзякуючы гэтаму мы можам зразумець, хто мы ёсць на самой справе, дзякуючы гэтаму можам спасцігнуць, якім насамрэч быў той ці іншы перыяд гісторыі без прыкрасаў і выдалення «непатрэбных» фактаў. Вельмі важна запісаць або захаваць на фотаздымках гістарычныя падзеі. Нават тое, што можа нам здавацца неістотным сёння, у будучыні ў любым выпадку будзе мець каштоўнасць.

Я вельмі ўдзячная конкурсу, які змяніў маё жыццё. Ён прывёў мяне да спецыяльнасці маёй мары, палепшыў стасункі з маці, пазнаёміў з дзясяткамі найцікавейшых людзей, падарыў новае хобі і адправіў мяне ў дзіўнае падарожжа...

Вероніка АСТРОВСКАЯ

«І нараджае вера дабрыню»

Яшчэ пад час навучання ў Германавіцкай сярэдняй школе я працавала над даследаваннем «Гісторыя Германавіцкага касцёла Перамянення Пана». У 2017 г. у нашай вёсцы праводзіўся фест з нагоды 230-годдзя гэтай каталіцкай святыні, і я падарыла сваю даследчую працу біскупу Віцебскай дыяцэзіі Алегу Буткевічу. Але, літаральна праз год, наш зямляк Аляксандр Адамковіч, які жыве ў Вільні, даслаў ксяндзу-пробашчу Яну Пугачаву, адміністратару касцёла Перамянення Пана, сваю кнігу «Германавічы, Зорка (Сініцы), ваколіцы». У кнізе змешчаныя вытрымкі з архіўных дакументаў па гісторыі касцёла і вёскі, што раней не былі вядомымі. Ужо будучы студэнткай першага курса БДЭУ, я дапрацоўвала сваю даследчую працу з улікам звестак, атрыманых з кнігі А. Адамковіча, і прэзентавала яе на студэнцкай краязнаўчай канферэнцыі.

На сёлётных зімовых канікулах мы разам з куратарам Інай Пучынскай удакладнялі звесткі аб ксяндзах, што служылі ў касцёле за ўвесь перыяд яго існавання і сістэматызавалі фотаархіў Германавіцкага касцёла. Самыя даўнія фотаздымкі былі датаваныя 1946 і 1947 гадамі. На абодвух фота адлюстраваныя дзеці побач з ксяндзом. Ірэна Талапіла з вёскі Канцы Шаркаўшчынскага раёна, якая перадала адзін з фотаздымкаў у касцельны архіў, паведаміла, што дзеці называлі яго шаркаўскі. Жыхарка нашага аграгарадка Валянціна Высоцкая пазнала на фота сябе (злева ад ксяндза) і ўспомніла прозвішча святара – ксёндз Радзішэўскі. Ён сапраўды прыязджаў у Германавічы праводзіць катэхетычныя заняткі для каталіцкіх дзяцей і ўдзяляў ім Першую Камунію.

Катэхеза, або катэхетычныя заняткі – падрыхтоўка дзіцяці да Першай Камуніі. На занятках дзеці вучаць малітвы, разважаюць аб Божым слове. Нягледзячы на Першай Камуніі адбываецца Першая споведзь, пад час якой дзеці ачышчаюць свае сэрцы ў сакрамента пакаяння.

Я вырашыла паказаць гэтыя фотаздымкі свайму дзядулю Генадзію Мядзельцу, які нарадзіўся ў Германавічах 15 студзеня 1934 г., з надзеяй, што ён пазнае кагосьці з дзяцей. Дзядуля пацвердзіў, што на фота сапраўды ксёндз Казімір Радзішэўскі. Дзеці, якія наведвалі катэхезу, называлі ксяндза шаркаўскім, таму што ён прыязджаў з Шаркаўшчыны.

Я звернула гэтае звесткі з дадзенымі даведніка «Віцебская дыяцэзія Рыма-каталіцкага касцёла ў Беларусі», дзе занатавана: «З чэрвеня 1939 г. служэнне ў парафіі распачаў ксёндз Казімір Радзішэўскі. У 1947 г. ён быў арыштаваны і 23 красавіка 1948 г. асуджаны Палацкім абласным судом па арт. 72«б» КК БССР на 10 гадоў лагераў і вывезены ў Казахстан. Быў вызвалены ў 1954 г., пасля чаго выехаў ва Украіну. Касцёл у Шаркаўшчыне закрылі ў 1949 г.»

Гэтыя фотаздымкі сталі для майго дзядулі нагодай да ўспамінаў, а я зразумела, як мала я ведаю пра маіх родных. Я пагутарыла з дзядулем і пагадзілася з прапановай куратара прыняць удзел у конкурсе «Па-за кадрам: ад гісторыі сям'і да гісторыі супольнасці».

Вера суправаджала дзядулю ўсё жыццё. Сёння цяжка ўявіць, як бы выжыў ён без яе, спазнаўшы нястачы цяжкага пасляваеннага дзяцінства і юнацтва. Гартаючы сямейны фотаальбом, звяртаю ўвагу на фотаздымак, на якім дзядулю 50 гадоў. Побач з ім мая бабуля Феліцыя, якая, на жаль, ужо пайшла з жыцця. Фотаздымак зроб-

лены ў час, калі мой тата Юрый прыйшоў у водпуск. Тата служыў у Жытомірскай вобласці ва Украіне. Каб убачыцца з братам, з Даўгаўпілса (Латвія) прыехала яго сястра Ліля з сынам Юрам. Карыстаючыся момантам, што сабралася ўся сям'я, зрабілі фотаздымак у атэль ў г.п. Шаркаўшчына.

Для ўсіх вельмі важна было сфатаграфавана з татам у салдацкай форме, якая была сведчаннем даросласці і мужнасці юнака. На тварах

ксяндза арыштавалі і прыгаварылі да 25-і гадоў лагераў. Дзядуля трапіў на будаўніцтва Куйбышаўскай ГЭС, якую ўзводзілі знявольеныя. Тут ён і сустрэўся з ксяндзом Янам Грабоўскім. Пасля вызвалення ў 1956 г. ксёндз Грабоўскі вярнуўся ў Германавічы, чакваючы дазволу на служэнне, святар таёмна праводзіў душпастырскае служэнне ў Германавічах і ваколіцах. Аднак, не атрымаўшы дазволу, святар вымушаны быў выехаць у Мёры.

Дзядуля выйшаў з турмы па амністыі ў 1954 г. і пачаў працаваць на Германавіцкай МТС будаўніком. У 1954 г. дзядуля пайшоў у армію. Служыў у Пскове, Мурманску і Архангельску. Атрымаў спецыяльнасць шафёра. Пасля арміі працаваў два гады шафёрам у МТС.

У 1957 г. дзядуля ажаніўся з дзяўчынай з суседняй вёскі Бель Двор, якую звалі Феліцыя. Яе бацьку за сувязь з партызанамі паліцаі забілі ў 1944 г. Бабулю і дзядулю пазнаёміў швагера Владэк Шалыц. Дзядуля пасватаўся да Феліцыі адразу пасля арміі, а праз два тыдні зладзілі вяселле. Запрасілі двух баюністаў і каля 50-і гасцей: сваякоў, суседзяў, знаёмых. Усе апраунтыя ў святочнае адзенне. Па выразках твару адчуваецца важнасць гэтага моманту, калі рабіўся фотаздымак. Такая была завядзёнка ў пасляваенны час: у горы і радасці разам, усёй вёскай.

У 1958 г. МТС рэарганізавалі, а тэхніку перадалі калгасам. Касцёл пачалі выкарыстоўваць як склад. Дзядуля ўладкаваўся на працу ў Шаркаўшчынскую райсельгастэхніку шафёрам і працаваў да выхаду на пенсію. Але месца жыхарства не змяніў, хату пабудаваў у Германавічах. У гэтай хаце ён жыве да гэтага часу. Тут нарадзіліся дзеці: дачка Лілія ў 1959 г., а ў 1965 г. – сын Юрый. Лілю хрысцілі ў Задарожскім касцёле Найсвяцейшай Панны

Марыі Ласкавай. Сын Юрый быў ахрышчаны ў Мёрскім касцёле Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі і Святога Язафата Кунцавіча, дзе ў той час служыў ксёндз Я. Грабоўскі. Ён быў адміністратарам Мёрскага касцёла да 30 красавіка 1984 г. Мой тата і яго сястра разам з бацькамі наведвалі набажэнствы, катэхетычныя заняткі і прымалі Першую Камунію ў гэтым касцёле.

Вернікі парафіі Перамянення Пана ў Германавічах пастаянна змагаліся за вяртанне свайго касцёла. У 1956 г. яны неаднаразова звярталіся з заявамі да ўпаўнаважанага Савета па справах рэлігійных культў па Маладзечанскай вобласці, да ўпаўнаважанага пры Саўеце Міністраў БССР, а таксама да старшыні Савета Міністраў СССР. Пасля рэарганізацыі МТС вернікі зноў у 1958 – 1959 гг. спрабавалі вярнуць касцёл. Наступныя заявы аб вяртанні касцёла вернікі пісалі ў 1979-м. Толькі 16 жніўня 1988 г., пасля таго, як у СССР пачалася перабудова, парафія Перамянення Пана ў Германавічах была зарэгістраваная. Пачалася праца па адбудове касцёла, у якім удзельнічала таксама наша сям'я. Дзядуля расказаў, што ў гэты час з зямлі, на полі, каля суседняй вёскі Навасельцы, былі выкапаныя касцельныя званы. Іх схавалі там вернікі з вёскі Жукі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. 31 кастрычніка 1988 г. касцёл асвяціў айцец Люцыян Паўлік, які служыў у Задарожжы.

Я вельмі задаволеная тым, што атрымала магчымасць прыняць удзел у конкурсе, які мае вялікае значэнне як для ўсёй Беларусі, маёй вёскі, так і для мяне асабіста. Гэта дазволіла мне больш даведацца пра гісторыю маёй краіны праз падзеі, якія адбываліся ў маёй сям'і, дакрануцца да мінулага.

Карына МЯДЗЕЛЕЦ,
студэнтка
Беларускага дзяржаўнага
эканамічнага ўніверсітэта
Куратар – Іна Пучынская,
былая настаўніца, пенсіянер,
м. Германавічы
Шаркаўшчынскага раёна

(Пера)асэнсаванне, героі і міграцыя

Каб не азірацца ў гневе

У межах міжнароднага праекта «Конкурсы па гісторыі ў Беларусі, Грузіі, Малдове і Украіне», як сведчыць сама назва, творчыя спаборніцтвы адбываліся ў кожнай з гэтых краін і мелі свае адметнасці, свой фокус. Пры тым праходзілі яны падобна: настаўнікі-куратары кансультуюць, дапамагаюць маладым людзям у правядзенні даследаванняў. Пры агульных падыходах – зацікавіць школьнікаў, студэнтаў, маладых спецыялістаў-гісторыкаў і не звязаных з гісторыяй людзей займацца мінулым свайго роду, распытваць відавочкаў і супастаўляць факты – у кожнай з краінаў былі свае тэмы. Спынімся тут падрабязней.

Украіна. Тэма конкурсу «Савецкае мінулае: (пера)асэнсаванне гісторыі». Удзельнікі даследавалі савецкую гісторыю Украіны з лакальнай перспектывы, з асобным акцэнтам на вусную гісторыю і працу з архівамі. Конкурс быў адкрыты для любых фармацый працаў.

Малдова. Тэма конкурсу «Шукаем герояў па суседстве». Скіраваны на тое, каб пераасэнсаваць, хто такі героі, і адысіі ад традыцыйных стэрэатыпаў геройства, паказаць маладым людзям, што незаўважныя героі жывуць і па суседстве з маладымі даследчыкамі.

Грузія. Тэма конкурсу «Міграцыя – жыццё з чыстага аркуша». Было прапанавана даследаваць міграцыю і яе ўплыў на паўсядзённае жыццё людзей у гэтай краіне.

Паводле інфармацыі DVV International

Спецвыпуск «Краязнаўчай газеты» падрыхтавалі супрацоўнікі газеты Аліна Федарэнка, Аляксандр Сачанка, Уладзімір Пучынскі. У падрыхтоўцы дапамаглі супрацоўнікі Прадстаўніцтва зарэгістраванага аб'яднання «Deutscher Volkshochschul-Verband e.V.» (ФРГ) у Рэспубліцы Беларусь Галіна Верамейчык і Алена Шандрак, МГА «Гісторыка» Кастусь Антановіч.

Паводле інфармацыі DVV International

СНЕЖАНЬ

15 – Плотнікаў Браніслаў Аляксандравіч (1940, Быхаў – 2005), мовазнаўца, даследчык агульнага, славянскага і беларускага мовазнаўства, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1998) – 80 гадоў з дня нараджэння.

15 – Судзілоўскі (псеўд. Русель) Мікалай Канстанцінавіч (1850, Магілёў – 1930), дзеяч міжнароднага рэвалюцыйнага руху, вучоны-філосаф і прыродазнаўца – 170 гадоў з дня нараджэння.

16 – Чурыла Уладзімір Усеваладавiч (1950), мастак, працуе ў манументальна-дэкаратыўным мастацтве, мастацкім праектаванні, станковым жывапісе – 70 гадоў з дня нараджэння.

18 – Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі (Мінск; 1990), заслужаны калектыв Рэспублікі Беларусь, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2017) – 30 гадоў з часу стварэння.

18 – Ходзька Іосіф Іванавіч (1800, Мядзельскі р-н – 1881), географ, геадэзіст, тапограф, ганаровы член Рускага географічнага таварыства – 220 гадоў з дня нараджэння.

19 – Шырокаў Мікалай Артаманавіч (1920, Гомель – 1996), графік, заслужаны работнік культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

20 – Альхімовіч Казімір Дамінікавіч (1840, Шчучынскі р-н – 1916), жывапісец, графік, творчасць якога звязаная з мастацкім жыццём Польшчы, Беларусі і Літвы, аўтар гістарычных палотнаў і серыі карцінаў па матывах творчасці А. Міцкевіча, удзельнік паўстання 1863 – 1864 гг. – 180 гадоў з дня нараджэння.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПРЫДАНЫЯ – вясельныя чыны з боку нявесты, якія праз некаторы час пасля ад'езду маладых або назаўтра ехалі праводаць маладоў ў дом маладога і везлі ёй прыданае (пасар) і снаданне. Называліся таксама прыдане, дзівочая бяседа.

Прыданьня былі паважанымі гасцямі ў хаце маладога, асаблівай павагай карысталася старшая прыданка (часам гэты чын яна купляла ў бацькоў нявесты за барана, сувой палатна або за грошы). З яе пачыналася першая чарка, на ёй і заканчваліся частаванне.

Пасля ад'езду маладых да маладога бацькі маладой склікалі блізкіх родзічаў – маладых няўдových жанчын (прыданкі), маладых хлопцаў (закоснікі і вчэрнікі), старога (кубельніка), частавалі іх і адпраўлялі ўслед за маладымі. Часам прыданьня бралі толькі маладых, але жанатых мужчын, або толькі родную маці, хросную і блізкую пажылую сваячку. У некаторых мясцовасцях прыданьня ехалі разам з бацькамі маладой толькі пасля прыезду за імі маладога з салодкай гарэлкай і салодкімі пірагамі. Пасля частавання прыданьня, узяўшыся за рукі, выхо-

дзілі на двор, дзе іх чакалі запрэжаныя коні, упрыгожаныя сужкамi, калінай, кветкамі. Калі малады прыязджаў з салодкай гарэлкай і кашуляй маладой з доказамі яе чнатлівасці, прыданьня ўбіраліся асабліва ярка, а за наміткі, шапкі, паясы затыкалі кветкі каліны. Калі выселле адбывалася ў адной вёсцы, наперадзе поезда прыданых ехаў свят маладой на саламяным кані, якога гасці маладога стараліся ўкрасці (Асіповіцкі і інш. раёны). На першым возе прыданых везлі прапар (прывязаную да кія чырвоную хустку). Бацькі давалі прыданым выпіўку і закуску, якімі яны частаваліся ў дарозе. З імі маці пасылала да дачы смажаную курцыцу, паўкаравая і сыр, якімі тая частавала сваякоў маладога. У некаторых мясцовасцях (Столінскі і інш. раёны) у склад матчынага снадання ўваходзіў прадаўгаваты пірог, абвіты плянцёнкай з цеста ў выглядзе дзівочай касы (верч). Маладая рэзала верч на кавалкі, якія абмазвала мёдам і частавала імі ўсіх хатніх і гасцей.

(Заканчэнне артыкула будзе)